

MEVLÂNÂ

—CELÂLEDDİN RÛMÎ—

800.yıl

TÜRKİYE
YAZARLAR BİRLİĞİ

Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: 30

Toplantı Metinleri: 5

ISBN: 978-975-7382-33-1

ANKARA, Temmuz 2007

Yayın Hakkı: Türkiye Yazarlar Birliği

Müdafaa Cad. Müdafaa Apt. 10/13 Kızılay/ANKARA
Tel-Fax: (0.312) 417 34 72 - 417 45 70
www.tyb.org.tr tyb@tyb.org.tr

KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞININ KATKILARIYLA

Yayınlayan : D. Mehmet DOĞAN

Koordinatör : Ahmet FİDAN
Yayına Hazırlık : Osman BAĞIŞ

Kapak ve İç Tasarım : Hamza GÜRER
0.555.251 51 73

Baskı-Mücellit : İsmat Matbaacılık
Meşrutiyet Cad. 9/7
Kızılay / ANKARA (0312) 425 36 34

Baskı Tarihi : Temmuz 2007, ANKARA

Evkâf Arşiv Vesikalarına Göre Gelibolu Mevlevîhânesi

Nazif ÖZTÜRK*

Giriş

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti evrakı tasnif edilerek araştırmacıların istifadesine sunulmadığı için, "*Evkâf Arşiv Vesikaları*" ifadesi, Nezâret evrakını kapsamamaktadır. Bu çalışma, sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı "*Vakıflar Arşivi*"nde yer alan belgelerle sınırlıdır.

Gelibolu Mevlevîhânesi ile ilgili Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, Osmanlı dönemine ait altı belge ile Cumhuriyet dönemi uygulamalarını gösteren tescil, onarım, tahsis dosyaları ve mülkiyet kayıt defteri bulunmaktadır.

Gelibolu Mevlevîhânesi hakkında bugüne kadar kaleme alınan kitap ve makalelerde, bu arşivde bulunan vesikalardan sadece atik ve yeni şahsiyat defteri kayıtlarına atıfta bulunulmuştur. Diğer belgeler ilk defa bu sempozyumda, bilim dünyasına sunulmaktadır.

Eksik ve müphem kalan bazı yönlerine rağmen genel manada Gelibolu Mevlevîhânesi hakkında yazıya dökülmüş pek çok bilgiye sahibiz. Bu tebliğde, daha önce yazılanlar tekrarlanmadan, tetkik imkânı bulduğumuz arşiv belgeleri ışığında karanlıkta kalan hususlar aydınlığa kavuşturulacaktır.

I. Evkâf Arşiv Vesikaları

1. Atik Şahsiyet/Siyah Evvel Muhasebe Defteri

Bu defterdeki kayıtlarda, 1159/1746-1240/1824 tarihleri arasında Gelibolu Mevlîhânesi'ne şeyh, Mevlîhâne fukarâ taamesi için tahsis edilen Biga Sancağı/Lapseki Kazası Bayramderesi (Güreci, Güredere) Mezraası Vakfı'na mezraadar ve mütevellî atamaları ile bu şahısların isim ve tayin tarihleri yer almaktadır.

Atik Şahsiyet Defteri'ndeki kayıtlara göre, günlük 10 akçe ücretle mezraadar, mütevellî ve Gelibolu Mevlîhânesi Şeyhi olarak görev yapmakta olan eş-Şeyh Abdulkerim Efendi'nin vefatı üzerine yerinine; 17 Cemaziyelevvel 1159/1746'da eş-Şeyh (Bosnevî) Mehmed Efendi, 19 Şaban 1164/1750'de eş-Şeyh Süleyman Efendi, 29 Rebiyülevvel 1172/1758'de eş-Şeyh Mustafa Efendi, 2 Zilhicce 1198/1783'de eş-Şeyh Hüseyin Efendi b. Mustafa, 12 Zilkade 1210/1795'de es-Seyyid Ali İzzet bin Mustafa, 24 Şaban 1240/1824'de es-Seyyid Ali İzzet'in oğlu (ve Galata Mevlîhanesi Şeyhi Ahmed Celâleddin Dede'nin babası) eş Şeyh Hüseyin Azmi, (Hüseyin Azmi'nin 1868'de Kahire Mevlîhânesi postnişinliğine tayin edilmesi üzerine yerine) kardeşi Mehmed Hüsameddin (ö. 1885) efendilerin Gelibolu Mevlîhânesi şeyhliğine tayin edildikleri kayıtlıdır.¹

2. Yeni Şahsiyet (Edirne) Defteri

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne mülhak evkâftan Lapseki Kazası'nda bulunan ve Mevlîhâne taamesi için tahsis edilen Bayramderesi Mezraası mezraadar ve tevliyetine; 29 Cemaziyelevvel 1289/1872 tarihinde tayin edilen eş-Şeyh Mehmed Hüsameddin (ö. 1885)'in vefatı üzerine oğlu Mustafa Daniş Efendi'nin 3 Muharrem 1303/1885'de şeyhlik vazifesine ilaveten mezraadar olarak da tayin edildiği kayıtlı bulunmaktadır.²

3. Kırmızı Rumeli Defteri

Sultan Abdulmecid (1839-1861) döneminde Gelibolu Mevlîhânesi fukarâ ve dervîşân taamesi için yapılan tahsislere ilişkin ferman ve ilmühaberlerin kayıtları ile bu dönemde yapılan iki ayrı tamirâtın emirleri bu defterde kayıtlıdır. Buradaki kayıtlarda emirnamelerin sadece kısa özeti ve tarihleri verilmektedir.³ Mevlîhânenin tamirâtı ve dervîşân taamesi için yapılan tahsisler üzerinde ileride ayrıca durulacağından, burada daha fazla ayrıntıya girilmemiştir.

4. Tafsil Defterinde Yer Alan 12 Mart 1262/1845 Tarihli İlmühaber

Sermimar Mustafa Ağa Vakfı olan Biga Sancağı/Lapseki Karyesi Güreci (Güredere) Mezraası hasılatının, diğer emsalleri gibi Maliyece bedele bağlanarak, her

yıl Evkâf Hazinesi'ne ödenmekte olan 3656 kuruşun mahallî mal sandığına ödenmesinden sonra geriye kalan gelirin Mevlevîhâne fukarâsı taamiyesine tahsisi bu belge ile düzenlenmektedir.

Hazine-i Hassa'ya ait olan Güreci Karyesi hâsılâtı, IV. Mehmed/Avcı Mehmed (1648—1687) dönemine rastlayan 1066/1655 tarihinde, Ağazâde Mehmed Hakkî Dede'nin bina ettiği Gelibolu Mevlevîhânesi fukarâ ve dervîşân taamiyesi bedeline tahsis edilmiştir.

Bu tahsisten tam on yıl sonra 1076/1665 tarihinde söz konusu yerler, geçmiş hizmetleri göz önüne alınarak tekaütlüğü karşılığında Sermimar Mustafa Ağa'ya temlik edilmiştir⁴. Mimarbaşı Mustafa Ağa bu yeri 1077/1666'da aynı köyde yaptırdığı mektebin hoca ve halifesi, İstanbul'da vaki' Valide Sultan Camii'ne koyduğu kürsü hatibi ve Saray-ı Hümâyûn'da bulunan camiin giderlerini karşılamak için vakfetmiştir. Mustafa Ağa'nın vefatı üzerine eskiden olduğu gibi Güreci Mezraası Hass-ı Hümâyûn'a intikal etmiş ise de, mülknameye ve vakfiyeye dayalı olarak Rumeli Kadısı'nın verdiği ilâm üzerine 1106/1695 tarihinde yeniden vakfa iade edilmiştir. Babalarının vefatı ile başlayan bu nizalı dönemde, Ümmühanı, Ayşe ve Fatma kardeşler zaman zaman vakıf olarak tasarruf edip haklarını (evlâdiyet) almışlar, bir ara da "*usûl-i kadîmî*" üzere hanigâh-ı mezbur fukarâsı taamiyesine tashih kılınmıştır.

Vakfın yönetimi ve geliri 1245/1829 tarihinde Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne devredilmiş, bu kararı müteakip vakfın hasılatı, bir ara II. Mahmud (1808-1839)'un vakfına aktarılmıştır.

Tanzimat'ın ilânından sonra, aynı durumda olan a'sâr ve rüsumu vakfedilen ve çıplak mülkiyeti Mîrî Hazineye ait taşınmazlarla birlikte, Gürecî Karyesi vakıf arazisinin geliri yıllık 3656 kuruş bedele bağlanarak, mezranın yönetimi Maliye Nezâreti'ne bağlanmış; söz konusu bedel aylık taksitler halinde Maliye'den Evkâf Hazinesi'ne ödenmeye başlanmıştır. Pek tabi bu işlemler devam ederken Mevlevîhânenin hakkı da ortadan kalkmıştır.

Dönemin Mevlevîhâne Şeyhi Hüseyin Azmi Efendi (1815-1893), Hüdâvendîgâr Eyaleti İmar Memurluğuna yazdığı dilekçe ile bu durumun kendilerini zor durumda bıraktığını belirterek haklarının iadesini istemektedir. Şeyh Hüseyin Azmi Efendi yazdığı dilekçede özet olarak şu hususları dile getirmektedir. "...Biga Sancağı/Labseki Kazasında vaki' Güreci nam karye daha önceleri hânigâh-ı mezkur fukarâ-i dervîşân taamiyesine tahsis edilmişti. Sonraları Kaza-i mezburda bulunan Mimarbaşı Mustafa Ağa Mektebi Vakfı'na merbuttur denilerek mezraa hâsılâtı ol taraftan alınır hale gelmiştir. Hânigâh-ı mezburun hiçbir taraftan başka geliri bulunmamaktadır. Misafirîn ve seyyahînden başka Mevlevîhâne derûnunda yirmiyi mütecâviz fukarâ-i dervîşân sâkindir. Misafirlerin, yolcuların ve fukarâ-i dervîşânın hallerine merhameten, karye-i merkume hâsılâtına hisseyap olmaları için müsa-

ade-i seniyye-i emirnâmenin bildirilmesi hususunu arz ve niyaz ve istida ede-
rim..."⁵

Dilekçede belirtilen hususlar doğrultusunda, mahallî ve merkez kayıtları ile alakalı kamu kurumları arşivleri üzerinde yapılan uzun araştırmalar sonunda, Osmanlı yönetim anlayışının genel teamülleri de dikkate alınarak, vakfın hukukuna hâlel gelmemek kaydıyla, Güreci Karyesi arazisinin bedele bağlanan vakıf hakkı olan 3656 kuruşun mahallî mal sandığına ödenmesi kaydıyla bu yerlerin yönetimi eskiden olduğu gibi yeniden Mevlevîhâne şeyhlerine bağlanmıştır. Anılan maktu' bedelin üzerinde elde edilecek fazla gelirin Mart 1262/1845 tarihinden itibaren dervîşânın taamiye bedeli olarak Gelibolu Mevlevîhânesi'ne tahsisine karar verilmiştir.

Bu hususla ilgili irade-i seniyyeye dayalı ilmühaberde, "...ol zamanda hânîgâh-ı mezburun muayyenâtı çok az olması münasebetiyle fukarâ-i dervîşânın muzdarîbü'l-hal olduklarına binaen, bâlâda zikrolunduğu vechile Maliye Hazinesi'nden Evkâf-ı Hümâyûn Hazinesi'ne ödenmekte olan 3656 kuruşun beher sene hânîgâh-ı mezbur canibinden mahallî emvâl sandığına ifâ kılınmak şartıyla karye-i merkumenin kayd-ı kadîmi üzere Mevlevîhâneye tahsis olunarak 12 Mart 1262/1845 senesinden itibaren cânib-i hânîgâhtan zabt ve ta'sirine müsaade-i seniyye sadır olduğu..."⁶ anlatılmaktadır.

Uygulamanın bu şekilde yapılması için ilgili kamu kurumlarına ilmühaberleri gönderilmiştir (Belge-1).

5. Ruznamçe-i Rumeli Tafsil Defteri'nde Yer Alan 24 Muharrem 1265 Tarihli Câmhâs Mukataa ve Çeltükçü Timar Bedellerinin Mevlevîhâneye Verilmesine Dair İmühaber

Güreci Karyesi arazi hâsılâtından elde edilen fazla gelir yeterli olmadığı için, Câmhâs mukataa ve Çeltükçü timar bedellerinin Gelibolu Mevlevîhânesi fukarâ taamiyesi için tahsis edilmesi, yine dönemin postnişini olan Hüseyin Azmi tarafından kaleme alınan bir başka başvuru ile istenmektedir.

Belgede açıkça ifade edildiği üzere, her iki çiftlik arazisinin Bolayır'da bulunan Gazi Süleyman Paşa vakfına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Mevlevîhâneye gelir transferini düzenleyen ilmühaberde; Dersaadet'deki mevlevîhâneler gibi Gelibolu Mevlevîhânesi'nin de cemiyetli mevlevîhânelerden olduğu, görevde bulunan Şeyh Hüseyin Azmi Efendi'nin ilim, irfan ve züht sahibi bulunduğu ve diğer şeyh efendiler gibi hizmet verdiği halde, yeterli gelire sahip olmadığı, fukarâ ve dervîşâna yemek çıkartamadığı, bu durumun denkler arasında eşitsizliğe yol açtığı, yürürlükteki Osmanlı yönetim anlayışına ve genel teamül-
lere uymadığı anlatılmaktadır.

Yapılan tetkikler ve uzun müzakereler neticesinde, bu yerlerin 1262/1845 senesi ihale bedelinin 22. 932 kuruş olduğu; Câmhâs mukataa bedeli olan 12. 500 kuruş ile Çeltükçü timar mutasarrıfına ödenmekte olan 120 kuruşun toplam ihale bedelinden düşüldükten sonra geriye 10. 312 kuruş gelir fazlası kaldığı anlaşılmıştır.

Hak sahiplerine ödenmesi gereken (12. 500+120) toplam 12. 620 kuruş Hazine-i Celile'den ilgililere ödenecek, fakat bu miktar görevde bulunan mevlevîhâne şeyhleri tarafından her yıl mahallî mal sandığına yatırılacaktır.

Mart 1265/1848 tarihinden itibaren ortaya konulan şartlar doğrultusunda, gereken ödemeler yapıldıktan sonra geriye kalan 10. 312 kuruş Gelibolu Mevlevîhânesi fukarâ ve dervişân taamiyesi olarak tahsis edilmiştir (Belge-2).

Yazıya dökülmüş aksi ifadelere rağmen, Gelibolu Mevlevîhânesi'ne yapılan gelir transferinin ilki olan Lapseki/Güreci (Bayramdere) hasılatı, II. Mustafa (1695-1703) döneminde değil⁷, tahsis tarihi itibarıyla (1066/1655) IV. (Avcı) Mehmed (1648-1687) zamanında yapılmıştır⁸. Eğer bu iddia bir belgeye dayanıyorsa, ilk tahsis tarihinden tam kırk yıl sonra tahta çıkmış olan II. Mustafa'nın yaptığı olsa olsa temlikin yenilenmesinden ibaret olmalıdır. Yine Şeyh Hüseyin Azmi Efendi tarafından yapılan yazılı başvuru üzerine, Gelibolu Mevlevîhânesi hakkının iadesini öngören 12 Mart 1262/1845 tarihli düzeltme kararını alan padişah da söylenenlerin aksine⁹ II. Mahmud değil; Câmhâs mukataa ve Çeltükçü timar hasılatı gibi¹⁰ yine Abdülmecid'dir. Mevlevîhâne hakkının iadesini öngören ilmühaberde, Güreci Mezraası gelirlerinin kısa bir süre Mahmudiye vakıflarına katılması sebebiyle belgede II. Mahmud'un adı geçmektedir. Padişahlar arasındaki isim karışıklığı, buradan kaynaklanmış olmalıdır.

6. Son Şeyh Mehmed Burhaneddin'in Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne Yazdığı 19 Temmuz 1326/1910-11 Tarihli Dilekçe

*“Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Celilesine
Devletlü Efendim Hazretleri*

Postnişini bulunduğum Gelibolu Mevlevîhânesi'ne âit kurây-ı mevkufe a'sâr ve rûsûmu âhiren şerefsâdır olan irade-i seniyye mucibince 10. 000 kuruş bedeli maktu'-u seneviye rabt ile taraf-ı hükümetten zabt olunarak şart-ı vâkıf ihlâl olduğu gibi; arazi-i mevkufe-i mezkûre bâ sened-i hâkânî uhde-i tasarruf-u dâiyânemde bulunan Labseki Kazası'nda kâin Güredere Çiftliği hakkında gûyâ arazi-i emîriyeden olduğundan ve ziraattan terk ve ta'dil olduğundan bahisle müstahik tapu olduğu iddiasıyla çiftlik-i mezkûra muhâcirîn iskânı için Dâhiliye Nezâreti Celilesi'nden Çanakale Mutasarrıflığına ve Labseki Kâimmakamlığına emir verildiği istihbar olunmuştur.

Halbuki mezkûr çiftlik esasen dergâh-ı şerîf-i mezkura merbut arazi-i mevku-fe-i sahihâdan olmağla hakkında doğrudan doğruya arazi-i emîriye muamelesi ic-râsı min külli'l-vücûh şer'i şerife mugâyir, hukuk-ı vakfa muhal olduğundan, mezkur çiftlik hakkında hilâf-ı şer' ve kanun idâre-i (idareye) vâki' olan müdahalenin men'i hakkında Çanakkale Evkâf Müdürlüğüne ve Labseki Kazası Evkâf Memurlu-ğuna emr-ü iş'âr buyurulması bâbında, herhalde emr-u fermân hazreti men lehu'l-emrindir.

19 Temmuz sene 326

Gelibolu Mevlevîhânesi Postnişini

Burhaneddin (pul,mühür ve imza)¹¹(Belge-3).

II. Mevlevîhânenin Kısa Tarihçesi

1. Mevlevîliğin Gelibolu'da Tesisi ve Mevlevîhânenin İnşası

Gelibolu Mevlevîhânesi'nin bânisi ve ilk postnişini yeniçeri ağalarından Kara Hasan Ağa'nın oğlu Ağazâde Mehmed Hakiki Dede(ö. 1063/1652)'dir. Gençliğinde malını mülkünü kardeşi Âsaf Ağa'ya bağışlayıp¹² dünya ile ilişkisini kesmiş ve Mevlevîliğin Konya çelebileri vasıtasıyla İslâm coğrafyasına yayıldığı dönemde, Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini olan I. Bostan Çelebi (1591-1630)'nin müridi olmuş ve çile çıkarmıştır. Uzun yıllar matbah-ı şerifte hizmet ettikten sonra hilâfet alıp¹³ memleketi olan Gelibolu'ya dönmüştür¹⁴. Gelibolu'ya avdetinden sonra başlattığı irşat mekânı ile alakalı, iki ayrı yerden bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi Ahî Devle Zâviyesi, diğeri Solakzâde Mehmed Ağa Mescidi'dir.

Birinci rivayete göre, Ağazâde Mehmet Hakiki Dede, Gelibolu'ya dönüşünde şehrin ortasında bulunan Ahî Devle Zâviyesi'ne yerleşmiş burada Mesnevî dersleri vermeye ve sohbet toplantıları yapmaya başlamıştır. Ancak talep fazlalaşınca zâviye yetersiz kalmış, Ağazâde kardeşi Âsaf Ağa'nın iade ettiği malları ve tanıdıklarının yardımıyla bu zâviyenin yanına bugünkü Mevlevîhâne'nin bulunduğu yere, "âyîn-i Mevlevî hankâhı" nı inşa ettirmiş ve ölümüne kadar bu dergâhın postnişinliğini yapmıştır¹⁵. Mevlevîhâne'nin son şeyhi Mehmed Burhâneddin Dede'nin anlattığına göre ise, Ağazâde'nin Gelibolu'ya dönüşünde Solakzâde Mehmed Ağa kendi mescidine bitişik iki odayı ona tahsis etmiş, ders ve sohbetler bu odalarda, âyinler de mescidde icra edilmiştir¹⁶.

Çelişki gibi görülen bu iki rivayeti sanırım şöyle telif etmek mümkündür: Muhtemeldir ki, Ağazâde Mehmed Hakiki Dede Gelibolu'ya ilk gelişinde Solakzâde Mehmed Ağa Mescidi odalarında irşada başlamış, bu mekânların yetersiz kalması üzerine Ahî Devle Zâviyesi'ne geçmiştir. Zamanla buranın da kifayetsiz kalması üzerine, müstakil Mevlevîhâne binasını inşa ettirmiştir.

İlk inşa edilen Mevlevîhâne binasının bu kadar muhteşem bir yapı olmadığı bilinmekle birlikte; inşaat tarihi hakkında muhtelif rivayetler ileriye sürülmektedir. Gelibolu Mevlevîhânesi'nin müstakil vakfiyesi olmadığı için¹⁷ Mevlevîhâne'nin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, Ohrili Hüseyin Paşa'nın Vezîriâzam olmasından (1621) önceki bir tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı kroniklerinde verilen bilgilere göre, zamanın kaptan-ı deryası Ohrili Hüseyin Paşa¹⁸ Akdeniz seferinden dönerken Gelibolu Mevlevîhânesi'ne uğramış, Ağazâde Mehmed Dede'ye intisap etmiş ve ondan, yakında sadâret mührünün kendisine verileceği haberini almıştır. Ohrili Hüseyin Paşa, Kaptan-ı Derya görevinde iken inşasına başladığı Beşiktaş Mevlevîhânesi'ni, Vezîriâzam olduktan sonra (Mart 1621)¹⁹ hizmete açmış ve Mehmed Dede'den ilk postnişini olmasını istemiş, böylece Ağazâde her iki mevlîhânenin meşîhatını birlikte yürütmeye başlamıştır. Mehmed Dede, ikisinde de çarşambaya rastlayan²⁰ mukabelelere münavebeli olarak iştirak edebilmek için küçük bir yelkenli ile Gelibolu –İstanbul arasında gidip gelerek bir haftasını Beşiktaş'ta, bir haftasını Gelibolu'da geçirmiştir. Hüseyin Paşa'nın önce Sadâretten azledilmesi ve arkasından da II. Osman'la birlikte 22 Mayıs 1622 tarihinde öldürülmesi üzerine, Beşiktaş Mevlevîhânesi postnişinliğini bırakıp Gelibolu'ya yerleşmiştir. Vefatına kadar buradaki Mevlevîhânede irşada devam etmiş, öldüğünde de teamüllere uyularak bina içerisine defnedilmiştir. Ağazâde Mehmed Dede'nin vefatına "*sâatü'l-Karar(1063/1652)*" terkibi ile tarih düşülmüştür. Yerine Kendi müridi ve biraderzâdesi olan Sâbir Parsa Muhammed Efendi(Ö. 1679) postnişin olmuştur²¹.

Sâkıb Dede'nin anlattıklarına göre, Ohrili Hüseyin Paşa'nın ölümünden sonra, babası kara Hasan Ağa'nın yanında yetişen IV Murad(1623-1640)'ın Vezîriâzama Kemankuş Kara Mustafa Paşa, şeyhimiz Ağazâde Mehmed Hakiki Dede'nin maddî ve manevî koruyucusu olmuş, hatta Paşa'nın kardeşi şair Sîneçâk Osman Dede bir müddet Mehmed Dede ile birlikte Gelibolu Mevlevîhânesi'nde kalmıştır. Ağazâde'nin yaşadığı dönemi tespit açısından önemli bir diğer ayrıntı da Evliya Çelebi 1611?-1682)'nin, Mehmed Dede'nin ders ve sohbetlerinde bulunup mübarek ellerini öpmüş olmasıdır²².

Bu durumda Gelibolu Mevlevîhânesi'nin Ohrili Hüseyin Paşa'nın Vezîriâzam olmasından (1621) önce inşa edildiği anlaşılmaktadır. Gelibolu'da Mevlevîliği tesis için daha sonraki dönemlere ait tarihler doğru değildir. Bunlar olsa olsa Mevlevîhâne'nin onarım ve genişletilmesiyle ilgili tevsi inşaat tarihleridir.

2. Mevlevîhâneye Yapılan Tahsisler

Gelibolu Mevlevîhânesi'nin vakfiyesi ve istikrarlı gelir kaynakları olmadığını daha önce söylemiştik. Kuruluşundan itibaren Mevlevîhâne'in giderleri, devlet adamları tarafından yapılan himaye ve destekler ile padişahlarca yapılan temlik ve

tahsislerle karşılanmış, külliye'nin bakım ve onarımları padişahlar başta olmak üzere devlet görevlileri tarafından yapılmıştır.

Devlet adamları tarafından yapılan ilk himaye ve desteğin, zamanın kaptan-ı deryası Ohrili Hüseyin Paşa'dan geldiği anlaşılmaktadır. Ohrili Hüseyin Paşa'nın sadarettten azli ve daha sonra II. Osman'la birlikte Mayıs 1622'de öldürülmesi üzerine; yeniçeri ağalarından babası Kara Hasan Ağa'nın yanında yetişen IV. Murad (1623-1640)'ın vezîriâzamı Kemankes Kara Mustafa Paşa, Mehmed Dede'nin maddî ve Manevî koruyucusu olmuştur²³.

Hazine-i Hassa'ya ait Biga Sancağı Lapseki Karyesi Güreci (Güredere) mezrası hasılatı 1066/1655'te Gelibolu Mevlevîhânesi'ne tahsis edilmiştir. Daha sonra bu yerler 1076/1665 tarihinde Mimarbaşı Mustafa Ağa'ya temlik edilmiş ve bir yıl sonra Mustafa Ağa tarafından vakıf haline getirilmiş ve böylece Mevlevîhâne'nin hakkı zayı olmuş ise de; Postnişin Hüseyin Azmi Efendi'nin yaptığı başvuru üzerine, *"vakfın hukukuna halel gelmemek ve bedele bağlanan yıllık 3656 kuruşun her yıl mahallî mal sandığına yatırılması kaydıyla"*, bu rakamın üzerinde elde edilecek fazla gelirin Mart 1262/1845 tarihinden itibaren Mevlevîhâne fukarâ ve dervîşânı taamiyesi bedeli olarak tahsis edilmesi kararlaştırılmış ve mezraanın yönetimi şeyh efendilere bırakılmıştır. Tahsis tarihinden de anlaşılabacağı üzere, söylenenlerin aksine²⁴ bu karar II: Mahmud tarafından değil, Abdülmecid tarafından alınmıştır²⁵.

Güreci mezrasından elde edilen fazla gelirin ihtiyacı karşılamaması üzerine, yine Abdülmecid tarafından²⁶ çıkartılan fermanla Lapseki sınırları içinde bulunan ve Gazi Süleyman Paşa'nın Bolayır'daki vakfına ait Câmhâs mukataa ve Çeltikçi timar gelirlerinden 10. 312 kuruş, Muharrem 1265/1848 tarihinden itibaren ilave-ten Mevlevîhâne'ye tahsis edilmiştir²⁷. Gelibolu Mevlevîhânesi'ne aktarılan bu tahsisat ile haftada iki gün dervîşlere ve fakirlere dergâhta akşam yemekleri verilmiştir²⁸.

Vakıflar Arşivi'nde bulunan daha sonraki bir belgeden, bu yerlerin başka amaçlarla kullanılmaya başlanmasına ve 19 Temmuz 1326/1910-11 tarihinde Güredere vakıf çiftliğine göçmenlerin yerleştirilmesine kadar²⁹, yapılan gelir transferinin geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

3. Mevlevîhânenin Geçirdiği Onarımlar

a. Osmanlı Döneminde Yapılan Onarımlar

Benzeri yapılar gibi Gelibolu Mevlevîhânesi de, fizik kurallarının kaçınılmaz tahribatından kurtarılmak için tamirâta tâbi tutulmuştur. Çoğu zaman bu onarımlar, bizzat devlet erkânı tarafından yaptırılmıştır. Şimdilik bildiğimiz ilk onarım, 1180/1766 tarihinde meydana gelen depremin Mevlevîhâne'ye verdiği büyük zararını gidermek için 5833,5 kuruş harcanarak, III. Mustafa(1757-1774) döneminde

yapılmıştır. Bu tamir esnasında düzenlenen "*keşif raporu*"nda, Mevlevîhâne binası ile ilgili verilen bilgiler, XVIII. Asrın ikinci yarısında külliyesinin hangi yapı topluluklarından meydana geldiğini göstermektedir. Burada verilen bilgilere göre Mevlevîhâne'nin; küfeki taşından minareli, kiremit örtülü ve bakır alemlî, iki katlı bir semâhâneye sahip bulunduğu; semâ meydanı döşemesiyle mahfil merdiveni ve kürsünün ahşaptan yapıldığı; üst katın giriş kapısının saçaklı ve duvarların nakışlı olduğu; semâhânenin bir yanında kadın mahfeli, divanhâne, ocaklı köşk, diğer yanında cephesi abdest musluklu, altı derviş odası ile şeyhe mahsus sofalı iki oda, kütüphane ve divanhânenin yer aldığı anlaşılmaktadır³⁰.

Gelibolu Mevlevîhânesi'nin bilinen ikinci tamiri, XIX. asrın başlarında III. Selim(1789-1807) döneminde yapılmıştır. 1216/1801 yılında dergâhın onarımı için İstanbul'dan kurşun, kereste, boya ve benzeri malzemeler gönderilmiştir³¹. Bu çabaların yetersiz kalması üzerine Mevlevîhâne, 1220/1805 yılında 8974 kuruş harcanarak Kalyoncuzâde Mustafa Efendi tarafından esaslı bir şekilde onarılmıştır.

Mevlevîhânede en kapsamlı onarım Sultan Abdülmecid zamanında yapılmıştır. Bu konuda 47. 430 kuruş keşif bedelli ilk onarımı 21 Cemaziyelûla 1255/1839 tarihinde Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı³² olan es-Seyyid Mehmed Şevki Efendi döneminde, 3 Recep 1255/1839 tarihinde başlatılmıştır. Başlatılan onarımda gerekli desteğin verilmesi için 1256/1840'da Edirne Eyaleti Müşiri Abdurrahman Nafiz Paşa'ya, Gelibolu Kadısına ve Muhassılına emirnameler gönderilmiştir. Mevlevîhâne'nin taşla kaplanacak dış duvar yüzeylerinin ölçülerek keşfe bağlanması ve sonuçlarının Dersaadet'e bildirilmesini temin amacıyla, 27 Zilkâde 1257/1841'de ayrıca bir fermân-ı âli sadır olmuştur³³.

Belirtilen keşif bedeli harcanarak harap olmuş binalar genişletilerek yenibastan inşa ettirilmiş, bu tamiratin kayda geçirilmesi amacıyla avlunun doğu taç kapısı üzerine 1256 tarihini taşıyan güneş ışıklı ve tuğralı³⁴, dönemin postnişini (Hüseyin) Azmî'nin kaleme aldığı nazım kitabe koydurulmuştur.

İçerisinde tuğra bulunan güneş kurslu madalyonun sağ ve soluna yaslanan Abdülmecid döneminde yapılan ilk onarımı anlatan sekiz mısra ile bu kompozisyonun altında konumlanan her iki köşesinde hilâlin kucakladığı sekizgen yıldızların arasına yerleştirilen, Şeyh Azmî'nin tarih düşürdüğü bir kıtadan meydana gelen bu mermer kitabe, külliye sahasına girişin doğu taç kapısı üzerinde bulunmaktadır (Kitabe-1).

Kitabenin birinci kısmında, o dönemde Gelibolu Mevlevîhânesi'nin "pek harap" olduğu, bu durumun âşıkların kalbinde büyük teessürlere yol açtığı; Abdülmecid'in yaptırdığı onarımla Mevlevî dervişlerinin gönüllerinin gamdan kurtarıldığı anlatılmaktadır. Azmî'nin tarih düşürdüğü son kıtada ise, 1256/1840'da Abdülmecid'in yaptırdığı bu onarımla Mevlevîhâne'nin "*ehl-i vecde*" safalı bir yaşam yeri haline geldiği ifade edilmektedir.

Bu onarımdan on yıl sonraya ait ve yine Abdülmecid döneminde 1266-1267/1850-1851 tarihleri arasında 95. 390 kuruş harcanarak esaslı bir onarım daha gerçekleştirilmiştir. O güne göre önemli bir meblağı ifade eden bu para harcanarak Gelibolu Mevlevîhânesi yeniden tamir ve tadil edilmiştir. Yine nazım halinde, dergâhın başında bulunan Şair Hüseyin Azmî tarafından yazılan tamirat kitabesi, batıdaki taçkapının ön cephesine yerleştirilmiştir (Kitabe-2).

Bu kitabenin tarih mısra'ı şöyledir:

*"Oldu nev ta'mirile âbâd cây-i pür safâ
Yaptı Şeh Abdülmecid Hakk'a becâ irfan serâ"³⁵*

(1267)

Osmanlı döneminde son onarımlar II. Abdulhamid (1876-1909) döneminde yapılmıştır. II. Abdulhamid tarafından 1317/1899 tarihinde semâhane-türbe binasının yenilendiği, türbenin ve semâhanenin kapılarındaki kitâbelerden anlaşılmaktadır.

Türbe kapısı üzerinde bulunan kitabede şunlar yazılıdır:

*"Ne devlettir Tarîk-i Mevlevîye müntesib olmak
İder kesb-i temeyyüz sâliki dünya ve'ukbâda
'Ulû'l-ebâra olmaz Vasfiyâ bundan büyük burhân
Matâf-ı kutsiyândır türbe-i pâk-i Ağazâde"*

1317 (Kitabe-3).

Nesir halinde olan semâhane kapısı kitabesinde ise, Abdülmecid dönemi onarımlarına da temas edilerek şu bilgiler verilmektedir:

"E'izzetü ricâli evliya'ullahtan kutbü'l-ârifin Ağazâde Mehmed Dede Efendi Hazretleri tarafından bina ve âhiren vâlid-i mecîd-i Hazret-i Şehriyârî Abdülmecid Hân-ı Gazi Hazretlerinin inayet ve icazetiyle Hacı Hüsameddin Dede Efendi ibni Ali İzzet Dede ibni Hüseyin Dede ibni Mustafa Dede'nin sa'yiyle tahkim ve tevsî'; Mustafa Danış Dede Efendi ibni Hacı Hüsameddin Dede dahi müceddeden inşasına mübâşeret ve 'avni Hakla sâye-i mubarrât vâye-i Hazret-i Gazi Abdulhamid Hân-ı Sâni'de hâlâ postnişin bulunan Burhaneddin Dede Efendi ibni Mustafa Dede'nin gayretiyle bin üçyüz onyediyen senesinde hüsn-ü hatim bulmuştur, der nezd-i Hüdâ bâkî bâd" (1317/1899) Ketebehu Hulûsî gufirelehu"(Kitabe-4).

II:Abdulhamid döneminde 1326/1908'de yapılan Mevlevîhâne onarımının tamamlandığını kayda geçiren son kitabe, batıdaki taç kapının arka cephesine konulmuştur.

Bu kitabede onarımın Mustafa Danış Efendi zamanında başladığı, Şeyh Burhan (Mehmed Burhaneddin) zamanında bitirildiği belirtilmektedir. Diğer bir mıs-

rada "Eyledi tecdîd Hân Abdulhamîd/Babası yapmıştı anı ibtidâ" denilerek, Mevlevîhâne'nin esaslı onarımının II:Abdulhamid'in babası olan Abdülmecid tarafından yapıldığı, Abdulhamid'in de bu köklü onarımdan geriye kalan eksiklikleri gidererek Mevlevîhâne'yi yenilediği anlatılmaktadır.

Bir başka mısra ise;

"Çok mudur dense matâf-ı kudsiyân/Kâbetü'l-uşşâk-ı sânidir bu câ" denilmek suretiyle Gelibolu Mevlevîhânesi'nin, aşıklar için ikinci Mevlâna Dergâhı haline getirildiğine işaret edilmektedir (Kitabe-5).

b. Cumhuriyet Döneminde Yapılan Onarımlar

I. Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında Gelibolu Yarımadası askerî alan ilân edilmiş ve seferberlik kurallarına göre işe yarayan kamu, özel ve tüzel kişilerin malları Millî Savunmanın emrine verilmiştir. Bu çerçevede Gelibolu Mevlevîhânesi de cephanelik olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak o dönemde tekke ve zaviyeler hizmete açık olduğu için, mevcut durum aynen korunarak kullanılmıştır. II. Cihan Harbi (1942-1945) yıllarında yarımada'nın tahkimi sırasında da binanın aynı amaçla kullanımına devam edilmiştir. Bu sırada bina iç mekânının yeni kullanım maksadına uygun hale getirilmesi amacıyla, ahşap kirişlerin taşıdığı mahfiller, mahfillere çıkış merdivenleri ve semâhânenin zemin tahtaları sökülmüş, Ağazâde Mehmed Dede'nin sandukası kaldırılıp türbe tabanı toprak haliyle bırakılarak, semâhâne tabanı betonla kaplanmış, kuzeydeki semâhâne kapısı beton briketle örülmüş ve semâhânenin asma kat mahfillerine çıkan çift kanatlı iki merdivenin arasındaki boşluklar gözetleme kulesi haline getirilmiştir.

Cumhuriyet dönemindeki ilk dış onarım, semâhâne-türbe binasının askerî malzeme deposu olarak kullanıldığı 1980 öncesinde yapılmıştır. Bu onarım sırasında çatı aktarılmış, güney cephesi kesme taşla yeniden kaplanmış, batıdaki semâhâne alt ve üst mahfil dış kapıları pencereye dönüştürülmüş, pencerelere petek revzen ve korkuluklar takılmıştır.

İleride ayrıntılarına temas edileceği üzere, mülkiyetin tekrar vakıflara intikâlinde sonra, Garnizon Komutanı'ndan müsaade alarak, dönemin Vakıflar Genel Müdürü ile birlikte 1985'te Mevlevîhâne üzerinde ilk tetkiklerde bulunduğumuz zaman, fizikî vaziyet bu şekilde idi. Bu ziyaret sonrasında Mevlevîhâne'nin esaslı onarımına, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından el atılmıştır.

Mevlevîhâne'de 1994-1996 yıllarında yapılan onarımlarda, 1994'de 2. 774. 508. 092 TL, 1995'te 1. 701. 108. 916 TL, 1996'da 3. 614. 763. 753 TL. olmak üzere üç yıl içinde toplam 8. 090. 380. 761 TL. harcama yapılmıştır.

1998 yılında başlanılan ikinci restorasyon kapsamında Mevlevîhâne'nin iç kubbesi bağdadî sıvaları ve orijinal kalem işleri yenilenmiştir. Bozuk ve kabaran sı-

valar raspa edilip yeniden sıvandıktan sonra badanası yapılmıştır. Mevlevîhâne içinde gerekli araştırma yapıldıktan sonra çıkan izlere göre zemine blokaj betonu atılmış ve üzeri ahşap döşeme ile kaplanmıştır. Bu onarım sırasında ahşap mahfil yapılarak koruyucu pinoteks sürülmüştür.

Semâhâne-Türbe binası dış beden duvarlarında bozuk olan yonu taşı kornişleri, söveleri ve taş kaplamalar sökülmüş veya çürütülmüş, yerlerine yenileri konulmuş, avlu döşemesi ve tratuarı yapılmıştır. Elektrik tesisatı çekilmiş, iç ve dış aydınlatması yapılarak restorasyon tamamlanmıştır.

Bu onarımların yapılması için, 1999 yılında 9. 567. 019. 825 TL, 2000'de 21. 851. 829. 000 TL, 2001'de 15. 118. 890. 000 TL, 2002'de 53. 048. 514. 130 TL, 2004'de 643. 066. 289. 167 TL, 2005'de 176. 649. 430. 000 TL olmak üzere altı yılda toplam 919. 301. 972. 122 TL harcama yapılmıştır³⁶. 17 Eylül 2005 tarihinde yapılan bir törenle Mevlevîhâne binası hizmete açılmıştır.

Genel Müdürlük yetkililerinin verdiği bilgiye göre, vakıflara ait mülkiyet durumu sadece içeriye giriş ve çıkışa imkân verecek niteliktedir. Milli Savunma Bakanlığı'na tahsis edilen alandan yeterli miktarda sahanın bu amaçla kullanılmak üzere, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne intikali istenmiş ise de, bugüne kadar bir sonuç alınamamıştır. Yeterli alanın kullanım müsaadesi çıktığında, Mevlevîhâne'nin çevre düzenlemesi yeni baştan yapılacaktır.

4. Mevlevî Külliyesinde Mevcut Durum ve Yaşanan Tahrifat

a. Külliyyeden Geriye Kalanlar ve Mülkiyet Durumu

Çanakkale Boğazı'na hâkim düz ve تنها bir mevkide kurulan Mevlevî külliyesi, 1180/1766 tarihinde meydana gelen depremden sonra hazırlanan ilk onarım keşfinde verilen bilgilere göre; samâhâne-türbe binası, bir mescid, zengin kitap koleksiyonuna sahip³⁷ kütüphâne, şeyh efendilerin aile bireyleriyle birlikte ikâmet ettikleri çok sayıda odaya sahip harem dairesi, geniş bir yemekhâne, bir han ve mektepten oluşuyordu. Bu binalar topluluğu yaklaşık 33. 000 m² bir saha üzerine oturuyordu ve etrafı ihata duvarı ile çevriliydi. XX. Yüzyılın başlarında çekilen bir kartpostalıdan Mevlevî külliyesinin bu haliyle Cumhuriyet dönemine ulaştığı anlaşılmaktadır.

Batıdaki sokaktan yuvarlak kemerli muhteşem mermer taşkapıdan 1000m² lik avluya giriliyordu. Avlunun kuzeyinde kiremit örtülü kesme taştan yapılmış semâhâne-türbe binası ve onun güneyinde hâmuşân (hazire/kabristan) yer almaktaydı. Hâmûşânın doğusundaki diğer taşkapıdan minareli mescid, derviş hücreleri, selamlık ve harem dairesi ile güneye inen kiremit örtülü diğer bina topluluğuna geçiliyordu.

Külliyenin öznesini oluşturan semâhâne-türbe binasının dış yüzeyi küfeki taşı ile kaplanmıştı ve bakır alemlî, kiremit örtülü bir çatıya sahipti. Semâhâne döşemesi, mahfil, merdiveni ve kürsü ahşaptı. Üst katın giriş kapısı saçaklı, duvarları nakışlıydı. Semâhânenin bir yanında kadın mahfili, divanhâne, ocaklı köşk, diğer yanında cephesi abdest musluklu, altı derviş hücresi ile kütüphâne bitişiğinde şeyhe mahsus sofalı iki oda mevcuttu. Semâhâne'nin iç süslemeleri, Batılılaşma döneminde, özellikle de Abdülmecid zamanında Osmanlı ülkesine hakim olan ve gayrimüslim mimarlar tarafından Avrupa'daki gelişmelere paralel olarak yaygınlaştırılan dinî yapılardaki ampirik süsleme unsurlarını taşımaktadır. İç mekânlar da bulunan bu tezhip ve hat unsurları son restorasyonda aynen korunmuştur³⁸.

Gelibolu Mevlevîhânesi, on beş Mevlevî âsitânesi arasında hem en geniş araziye, hem de en büyük ve haşmetli semâhâneye sahip olanı idi. Ne yazık ki bu kültür manzumesi, bir külliye bütünlüğü içerisinde muhafaza edilememiştir. Anlatmaya çalıştığımız külliye den geriye kalanlar, Hamzakoy'daki askerî bölge içinde ve deniz kenarına yakın bir alanda bulunan semâhâne-türbe binası, iki taçkapı ile yapılan iç tadilatlarla halen askeriye tarafından malzeme deposu ve ofis olarak kullanılan, batıdaki taçkapıdan güneye, oradan doğuya doğru uzanan avlu duvarının köşesi üzerine oturan, harem dairesi olduğunu tahmin ettiğimiz binadan ibarettir.

Gelibolu yarımadasının askerî alan ilan edildiği tarihten itibaren, Gelibolu Mevlevîhânesi bulunduğu stratejik ve müstahkem mevkiinden dolayı (semâhâne binası hariç) halen askerî garnizon olarak kullanılmaktadır. Yıkılan binaların yerine bir askerî hastane ve ek hizmet binaları inşa edilmiştir.

Mevlevîhâneler tekke ve zaviyeler kategorisinde dinî ve kültürel sivil toplum kuruluşlarıdır. "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men' ve İlgasına Dair" 30. 11. 1341/1925 tarih ve 677 Sayılı Kanun³⁹ ile diğer benzerleri gibi Gelibolu Mevlevîhânesi de kapatılmış ve mülkiyeti Hazine'ye devredilmiştir. Eğer askerî alan içerisinde yer almamış olsaydı, anılan kanun ve daha önceden yürürlüğe konulan "Tekke, Zaviye ve Türbelerin Seddi Hakkındaki 2 Eylül 1341 Tarih ve 2413 Sayılı Hey'et-i Vekile Kararının Suverî Tatabikiyesini Mübeyyin Talimat" ın 2 ve 3. maddelerinde yer alan ; "tekke ve zaviyelerden camii ve mescid olarak kullanılanların aynı amaçlarla kullanılmalarına devam edilmesi, mektep ittihazına elverişli olanlar varsa bunların da mezkur hey'etlerce tefrik edilerek idare-i hususiyelere (Özel İdareler) devredilmesini"⁴⁰ öngören hükümleri gereği; külliye'nin camisi ayakta ve ibadete açık olacak, semâhâne binası da muhtemelen okul olarak kullanılmak üzere Çanakkale İl Özel İdaresine devir edilecekti. Hukuki düzenleme böyle olduğu halde, özel konumundan dolayı Gelibolu Mevlevîhânesi'nin mülkiyeti Hazineye intikal etmiş, kullanım hakkı ise Milli Savunma Bakanlığı'na devredilmiştir.

Mevlevîhâne binasının 1994 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından satın alınarak⁴¹ onarıma başlanıldığı ifadesi doğru değildir. Semâhâne-türbe binası-

nin mülkiyeti, vakıf yoluyla tesis edilen eski eser tescilli tarihî yapıların bilâbedel vakıflara dönmesini öngören mevzuat hükümleri uyarınca geriye alınmıştır.

Çeşitli sebeplerle Hazine, belediyeler ve hususî idarelerin mülkiyetine geçen tarihî vakıf taşınmazların yeniden Vakıflar İdaresi'ne dönmesini öngören 7044 (10. 9. 1957) Sayılı Kanun⁴² ve bu kanunun uygulama şeklini gösteren Tüzük (19. 12. 1963)⁴³ hükümleri uyarınca, sadece semâhâne-türbe binası ve batıdan ayrılan giriş yolu, 1982 yılında 357 ada 40 parsel ve 1750 m2 olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü adına intikal etmiştir. Tapu'da 1997 yılında yapılan cins tashihi ile "*arsalı kâgîr Mevlevîhâne*", ilk banisi olan "*Ağazâde Mehmed Dede Mazbut Vakfı*" adına tapulanmıştır⁴⁴.

Onarımın tamamlanmasından sonra, Tahsis Komisyonunun 29. 11. 2005 tarih ve 2005/9 sayılı kararıyla, Gelibolu Kaymakamlığınca ziyarete açık tutulmak ve kültürel faaliyetlerde kullanılmak üzere 10 yıl süre ile Çanakkale Valiliğine tahsis edilmiştir⁴⁵.

b. Yaşanan Tahribat

Mevlevîhâne külliyesinde yaşanan tahribatın boyutları çok büyüktür. Minareli mescid başta olmak üzere semâhâne hariç bütün binaların yıktırılmış olmasının yanında; tıpkı Konya Mevlâna Müzesi'nde olduğu gibi semâhâne çatısı altında bulunan külliyenin banisi Mehmed Hakiki Dede'nin türbesi, güney cephedeki türbe giriş kapısı önünde bulunan ve Mevlevîhânede görev yapan şeyh efendiler ve diğer vazifelilerin aile fertleriyle birlikte defnedildiği hâmûşân ortadan kaldırılmıştır. "*Bi'l-umum Hükümet Binalarında Devâir-i Resmîye ve Mekteplerde Bulunan Arma, Tuğra ve Saltanat Resimlerinin Kaldırılması*" na ilişkin kanun⁴⁶ ve İcra Vekilleri Heyeti'nin 31 Mayıs 1341/1925 tarih ve 2085 sayılı kararı⁴⁷ doğrultusunda, avlu taçkapılarının tuğralı üçgen alınlıkları sökül-müş, doğu taçkapısı kitabesi ortasında yer alan güneş kursu içindeki Abdülmecid tuğrası murç ve çekiç darbeleriyle tahrip edilmiştir. Semâhâne çatısındaki Mevlevî sikkeli alem buradan sökül-müş; dışarıdan ziyaretçi mahfillerine çıkılan çift kollu iki beyzî merdiven ortadan kaldırılmış ve kapılar pencereye dönüştürülmüştür.

Osmanlı dönemini hatırlatan her türlü işaretin ortadan kaldırılmasını öngören Bakanlar Kurulu kararı, önce hallet sonra yasalaştır ilkesine uygun olarak, pek çok benzerleri gibi kanun haline getirilmiştir. Karara göre daha ayrıntılı olan kanun şu hususları kapsamaktadır:

"*Türkiye Cumhuriyeti Dahilinde Bulunan Bi'l-umum Mebani-i Resmîye ve Milliye Üzerindeki Tuğra ve Methiyelerin Kaldırılmasına Dair 1057 Numaralı Kanun*" 28 Mayıs 1927 tarihinde kabul edilmiştir.

Yürürlüğe konulan bu kanunla "*devlet, hükümet ve belediyeler tarafından kullanılan veya bir kamu hizmetine tahsis edilen binalar ile ale'l-umum mektep bi-*

nalarında vaktiyle Osmanlı Saltanatı'nı temsil için konulmuş olan, yahut vaziyetlerine göre halen temsile delâlet eden tuğra veya armalar ve bunlarla beraber olarak sultanların medihlerini ihtiva eden kitabelerin kaldırılması kararlaştırılmıştır (md. 1). Mülkiyeti hazine ve belediyelere ait binalarda bulunan tuğra, arma ve kitabeler yerlerinden sökülerek müzeye konulacaktır. Bu kitabe ve armaların yerlerinden sökülmesi sırasında, kendilerinin veya bulundukları binaların, bedîi veya tarihî kıymetlerine halel gelecek olanların, bulundukları mahallin bedîi kıymetini nakîsedat etmemek üzere münasip vesâit ile örtülmesi (md. 2)" istenmektedir. "Alakadar vekâletlerin müracaatı üzerine devlet binalarından hangi eserlerin kaldırılması veya örtülmesi lâzım geldiğine, örtülmesi lâzım ise ne şekil ve surette örtüleceğine Maarif Vekâleti'nin karar vereceği (md. 3) hükme bağlanmıştır⁴⁸.

Bu mevzuat hükümlerine göre, eski fotoğraflarda açıkça seçilen taçkapı üzerindeki tuğralı alınlıkların müzeye kaldırılmış olması gerekiyor, fakat şu ana kadar herhangi bir yerde mevcudiyeti tespit edilebilmiş değildir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2005'te tamamlanan restorasyonda, sadece kadınlar ve izleyici mahfiline dışarıdan çıkılan merdivenler yenilenmiş, pencereye dönüştürülen kapılar eski haline getirilmiştir. Mülkiyet meselesi halledilemediği ve halen askerî alan içerisinde bulunan taçkapı alınlıkları için bir şey yapılamasa da; askeriye'nin cephane deposu olarak kullandığı dönemde türbenin sandukasını kaldırmakla birlikte, semâhâne zemininde olduğu gibi beton atılmadan toprak haliyle bırakıldığı⁴⁹ hususu dikkâte alınarak, sandukanın yeniden yerine konulması, sanırım mümkündü. Türbe kapısı ve üzerindeki kitabenin mevcudiyeti; yaşayan tanıkların ifadelerine göre kapıdan altı metre içerde Ağazâde Mehmed Dede'nin medfenine inilen beş basamaklı merdiven yerinin tespitinin mümkün olması, türbenin yeri konusunda herhangi bir tereddüde mahal olmadığını açıkça göstermektedir.

Son restorasyonda, türbe kısmının üzerinin zemin döşemesi ile kapatılıp sandalyeler dizilerek seyirci locası haline getirilmesi; görevi, vakıfları vakfiye, vakfiye yerine geçen hüccet, berat ve ferman esaslarına göre yaşatmak; mimarî ve tarihî değeri olan vakfa ait eski eser yapıları muhafaza ve imar etmek olan⁵⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün konumuna uygun düşmemiştir. Malını mülkünü ve ömrünü bu uğurda sarf eden bir kültür adamına, 2,5m2 lik bir alanı çok görmek, yasal zorunluluk bir yana kadirbilmezlik olmuştur. Kamu vicdanı bu hatanın biran önce düzeltilmesini beklemektedir.

Kısaca temas ettiğimiz bu hususlar bile, Gelibolu Mevlevîhânesi hakkında iki satır yazı yazan herkesin nakarat halinde tekrarladıkları, "I. Cihan Harbi sonrasında Gelibolu düşman işgali altına girdiği için Mevlevîhâne'nin tarihçesi karanlıktır"⁵¹ ifadesi, doğru bir tespit değildir. Külliye üzerinde yaşanan tahribat işgal sırasında değil daha sonraki uygulamalarla gerçekleştirilmiştir. Meseleyi tek cümle

ile geçiştirenler, ya bu meseleyi bilmiyorlar, ya da tarihî gerçeklerle yüzleşmeye cesaretleri yoktur.

III. Gelibolu Mevlîhânesi'nin Önemi

Gelibolu Mevlîhânesi, coğrafi konumu ve bulunduğu mevki itibarıyla, sahip olduğu mimarî haşmet bakımından ve burada görev yapan şeyh efendilerin sahip olduğu özellikler açısından dikkat çekici unsurlar taşımaktadır.

Gelibolu yarımadası ve Boğazlar, tarihin her döneminde hayatî öneme sahip olmuştur. Bizans ve Osmanlı dönemlerinde hükümet merkezi olan İstanbul'un açık denizlere açılan ve denizaşırı ülkelerle merkezin irtibatını sağlayan ulaşım yolu, pâ-yı tahtın güvenliği açısından tahkim edilmesi gereken bir kapı konumundadır.

Anadolu'nun Avrupa'ya açılan denizyolu üzerinde bulunan bu yarımada, İstanbul'u muhafaza etmek veya orayı ele geçirmek isteyenler için birinci derecede hesaba katılan bir coğrafya parçasıdır. Zira Boğazlar ve bu yarımada sadece Ak Deniz'i Kara Deniz'e, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan alelâde bir su yolu değildir. Ak Deniz'in önemli su yolu geçitlerinden olan Süveyş ve Cebel-i tarik kanalları ile bütünleşerek, Atlas ve Hint okyanusları gibi dünyanın büyük denizlerini ve kıta kara parçalarını birbirine bağlayan önemli bir güzergâhtır.

Çanakkale Boğazı ve çevresiyle ilk ilgilenen Türk Hakanı Çaka Bey'dir. Ege Bölgesi'nin fethinden sonra (1078-1081), Çanakkale Boğazı ve çevresine yönelmiş, Bizans deniz gücüyle Sakız Adası'nda çatışmış ve bölgeyi kontrolü altına almıştır. Marmara Denizi çevresinde egemenlik kuran Karesi Beyliği, Çanakkale Boğazını iki kez geçerek Trakya'ya akınlar düzenlemiştir. Osmanlı orduları, Orhan Gazi (1324-1362)'nin büyük oğlu vefâht şehzâde Gazi Süleyman Paşa komutasında 1347'de Avrupa topraklarına ayak basmıştır⁵².

Fatih Sultan Mehmed(1444-1481) İstanbul'un fethinden sonra, Çanakkale Boğazı'nı denetlemek üzere 1462 yılında Boğaz'ın her iki yakasında kale inşa ettirmiş ve Anadolu-Rumeli arasında iletişimi güvence altına almıştır. Bu nedenle kendisine, *"iki karanın ve iki denizin hükümdarı"* unvanı verilmiştir. XX. Yüzyılın başlarına gelindiğinde, Çanakkale Boğazı'nın her iki yakasında irili ufaklı 35 kale, istihkâm ve tabya inşa edilerek, Gelibolu yarımadası tahkim edilmişti.

Çanakkale Savaşı'nın çok şiddetli günlerinde her ihtimale karşı, Beylerbeyi Sarayı'nda mecburî ikâmete tâbi tutulan Sultan II. Abdulhamid (1876-1909) 'in, İstanbul'dan Anadolu'ya nakli konusunu arz etmek üzere görevlendirilen heyetle, eski padişah arasında şu ilginç diyalog yaşanmıştır.

Heyet Başkanı Dahiliye Nâzırı Talat Paşa'nın, *"Acil bir tehlike arz etmemekle beraber vaziyet çok ciddidir. Düşman, denizden ve karadan Çanakkale'yi zorluyor.*

Şiddetli müdafaaya rağmen Allah korusun düşman Boğazı geçecek olursa; padişah, hükümet ve hanedan-ı saltanat esarete düşerek elim bir barış anlaşmasına mecbur kalmamak ve Anadolu'ya geçip harbe orada devam edebilmek için, gerek Zât-ı Şâhâne ve gerekse devlet organlarının İstanbul'dan nakline meclis ve hükümet karar vermiştir. İstenmeyen böyle bir durumda, Zât-ı Hümâyûnlarının hangi şehirde ikâmet buyurmak isteyeceklerini, birader-i şâhâneleri tarafından öğrenmeye memur edildik: emir ve iradelerine muntazırız" demesi üzerine; II. Abdulhamid bu konudaki görüşlerini şu şekilde aktarmıştır: "Şevketli biraderimin hâk-i pâ-yı şâhânelerine arz-ı ubudiyet ederim. Endişeleri tamamıyla gayrivarittir. Eğer dokunulmamış ise, Çanakkale'yi ben zamanında fevkalâde tahkim etmiştim. Oradan hiçbir donanmanın geçmesi kabil değildir... Amma farz-ı muhal olarak öyle bir felaket başa geldiği takdirde, hâkanın yapacağı şey, tâcını ve tebaasını terk ile firar zilletini irtikap değil, eyvan-ı pâ-yitahtının taşları altında terk-i can etmektir".

"Hazret-i Fatih bu beldeyi küffâr elinden fethettiği zaman, Bizans İmparatoru Kostantin kaçmayıp, harp ede ede, yıkılan kulelerin altında can vermek celâdetini göstermişti. Biz Fatih'in ahfâdı, Kostantin'den aşağı kalamayız. Zât-ı Şâhâne neye böylece arz edin! Müsterih ve irade-i ezeliyeye münkad olsunlar, şuradan şuraya kımıldamasınlar! Düşman buraya giremez! Bana gelince, ben artık bir yere gitmem! Yegâne arzum, burada ölmektir! Birâderimden ve hükümet-i seniye-den bu arzuma uyulmasını istida ederim"⁵³.

Kısaca temas ettiğimiz bu hususlar, özel konumundan dolayı bu çevreye gösterilen ihtimam ile madde plânında ve fizikî anlamda alınan tedbirlerden sadece bir kesittir. Bu yöre için esas himmet kültürel manada gösterilmiştir. Osmanlı ülkesinin en eski ve en muhteşem namazgâhının⁵⁴ ve on beş Mevlevî âsitânesi arasında hem en geniş araziye, hem de en büyük ve en haşmetli semâhâneye sahip mevlevîhânesinin Gelibolu yarımadasında ve Çanakkale Boğazı'na hâkim bir mevkide kurulmuş olması, bir tesadüfün eseri değildir. Bu eserleri yaptıranlar da, padişahlar dahil defalarca tamir ettirerek günümüze kadar gelmesini sağlayan devlet adamları da, Çanakkale Boğazının stratejik öneminin ve bu coğrafya parçasının pâ-yı taht olan İstanbul'un kapısı olduğunun farkında idiler.

Eğitimli bir neslin kaybedilmesi pahasına, iki yüz elli bin şehidin kanlarıyla sulanarak bu vatan parçasının I. Cihan Harbi'nde, destansı bir mücadele ile savunulması ve düşman çizmelerine çiğnetilmemesinin arkasında yatan yüksek moral gücü ve savunma kararlılığı da aynı anlayışa yaslanmaktadır.

Bu yarımada bulunan birçok benzerleri gibi, bu dinî ve kültürel yapılar, denizyoluyla Avrupa'ya açılan yol güzergâhının zinetlendirilmesine ve Hilâfet merkezi olan İstanbul'a açılan kapının maddî tedbirlerin yanında manen takviyesine yönelik, plânlı ve programlı bir düşüncenin eseridir. Aksi halde, içerisinde banisinin türbesi bulunan ve icazet yetkisine sahip mevlevîhâneler arasında Gelibolu Mev-

levîhânesi'nin 33 dönüm bir saha üzerinde, semâhânededen ayrı olarak minareli camisi, kütüphanesi, mektebi, hanı ve diğer pek çok müstemilâtı bünyesinde barındıran, etrafı duvarla çevrili, doğusunda ve batısında yer alan etkileyici iki ayrı taçkapı ile avlusuna girilen muhteşem bir külliye halinde inşa edilmiş olmasını izah etmek mümkün değildir. Hele bu eşitler arasında Gelibolu Mevlevîhânesi'nin, Mevlevîliğin ortaya çıkışına ocaklık eden Konya Mevlâna külliyesi'nden sonra müntesipleri için "**Kabe-i uşşâk-ı sâni**" nitelemesine yükseltilmiş olması, söylediğimiz bu hususları daha da kuvvetlendirmektedir.

Gelibolu Mevlevî Külliyesi'nin tesisinde ve maddî anlamda hizmetin sürekliliğinin sağlanması sadedinde gösterilen himmet ve gayretin, burada görev alacak personelin iyi yetişmiş kimseler arasından seçilmesi konusunda da gösterildiği anlaşılmaktadır.

Pošta oturan şeyh efendiler, yabancı dil bilen, şiir, musîkî ve hat sanatı gibi edebiyat ve güzel sanatlardan en az birinde mahâret sahibi kimselerdir.

Gelibolu'da Mevlevîliği tesis eden ve yaptırdığı külliye de ömrünün sonuna kadar görev yapan Ağazâde Mehmed Hakiki Dede (ö. 1063/1652), aynı zamanda mahlas kullanmadan şiirler yazan döneminin önemli bir şairiydi⁵⁵. Mehmed Dede'nin vefatı üzerine yerine geçen müridi ve biraderi Asaf Ağa'nın oğlu Sâbır Muhammed Parsa (ö. 1090/1679) da divan sahibi idi⁵⁶. Bu zât şairliğinin yanında münşi, hattat ve mûsikîşinastı. Gelibolu Mevlevîhânesi'nin ikinci postnişini olan Sâbır Parsa XVII. yüzyılın meşhur bestekârlarındandı

Babası Ali İzzet Dede (ö. 1240/1824)'nin vefatı üzerine 9 yaşında şeyh tayin edilen ve Gelibolu Mevlevîhânesi'nde 41 sene görev yaptıktan sonra, 1287/1870'de Kahire Mevlevîhânesi postnişinliğine atanan ve burada da 24 sene şeyhlik yapan Hüseyin Azmi Dede (ö. 1311/1893) de şair ve mûsikîşinastır. Abdülmecid döneminde yapılan onarımları kayda geçirmek amacıyla avlu taçkapıları üzerine konulan her iki kitabe metnini, nazım halinde Hüseyin Azmi Dede yazmıştır. Azmi Dede devrinin âlim ve fazıl bir şahsiyetidir⁵⁷. Şiirin yanında mensur eserler de yazmış, gençliğinde ney üflemiştir. Mûsikî tarihimizin en büyük üstadı ve bestekârı kabul edilen Hamamizâde İsmail Dede Efendi'nin talebesidir. İsmail Dede Efendi birkaç defa Sultan II. Mahmud ve Abdülmecid ile birlikte Gelibolu'ya giderek tekkede misafir olmuştur. Azmi Dede devrinin en güzel nât okuyanlarından. Gerek Gelibolu ve gerekse Mısır'da birçok talebe yetiştirmiştir⁵⁸.

Azmi Dede'nin oğlu Galata Mevlevîhânesi son postnişini Ahmed Celâleddin Dede de Gelibolu Mevlevîhânesi'nde yetişmiş, birçok dil bilen, geniş tasavvuf ve mûsikî bilgisine sahip aydın bir kültür adamı idi⁵⁹.

Kültürel derinlik sadece Mevlevîhâne postnişinleri ile sınırlı olmadığı gibi, şeyh efendilerin birikimleri de şiir ve mûsikîden ibaret değildir. Vatan müdafaasında da onları ön saflarda görüyoruz. I. Cihan Harbi yıllarında, son şeyhimiz Meh-

med Burhaneddin Dede(ö. 1954)'yi, yedi dervişi ile birlikte Dördüncü Ordu emrinde görüyoruz. Bu orduya bağlı Mevlevî Alayı'na katılmış ve üç yıl süre ile Şam'da kalmıştır⁶⁰.

Sonuç

1. Gelibolu Mevlevîhânesi'nin müstakil bir vakfiyesi bulunmadığı için, kesin tarih belirtmek mümkün olmasa da, mevcut kaynakların tahlilinden; Gelibolu'da Mevlevîliğin, XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Ağazâde Mehmed Hakiki Dede tarafından tesis edildiği ve dergâhın inşasının 1621'den önce tamamlanarak hizmete açıldığı anlaşılmaktadır. İhtiyaç hâsıl oldukça yapılan onarım ve tevsi inşaatlarla semâhâne-türbe binası, minareli mescid, kütüphane, derviş odaları, yemekhane, mektep, han, haremlik ve selamlık birimleriyle 33. 000m2 bir saha üzerine oturan muhteşem bir külliye haline gelmiştir. On beş Mevlevî âsitânesi arasında hem en geniş araziye, hem de en büyük ve haşmetli semâhâneye sahip, müntesipleri için "ka'betü'l-uşşak-ı sâni" telakki edilecek bir seviyeye yükselmiştir.

2. Müstakil bir vakfiyesinin bulunmamasına bağlı olarak, istikrarlı ve sürekli-liğe sahip gelir kaynaklarına da sahip değildi. Mevlevîhâne binasını inşa ettiren ve ömrünün sonuna kadar postnişin olarak görev yapan Mehmed Hakiki Dede zamanında, Hazine-i Hassa'ya ait Biga Sancağı, Lapseki Kazası Güreci Karyesi hâsılâtı, ilk defa 1066/1655 tarihinde Mevlevîhâne yoksulları ve dervişlerinin yemek bedeli olarak tahsis edilmiştir. Verilen temlikname ile bu yerler daha sonra Sermimar Mustafa Ağa tarafından vakfedilmiş ise de; vakfın hakkı zayi olmamak ve bedele bağlanan 3656 kuruşun mahallî mal sandığına yatırılması kaydıyla gelir fazlalarının Abdulmecid tarafından 12 Mart 1262'de tekrar Mevlevîhâneye devredilmiştir. Buradan elde edilen gelir fazlasının yeterli olmaması üzerine yine aynı padişah tarafından aynı mevkide bulunan Câmhâs mukataa ve Çeltikçi timar gelirinden yıllık 10. 312 kuruş daha 24 Muharrem 1265 tarihli fermanla tahsis edilmiştir. Sağlanan bu imkânla dergâhta haftada iki gün dervişlere ve yoksullara yemek çıkarılmıştır.

3. Birinci Cihan Harbi yıllarında, stratejik ve müstahkem mevkiinden dolayı Gelibolu Mevlevîhânesi askerî saha içerisine alınmış ve mevcut haliyle cephanelik olarak kullanılmıştır. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması üzerine, mülkiyet Hazineye geçmiş, fiilî durum dikkate alınarak kullanım hakkı da Milli Savunma Bakanlığı'na bırakılmıştır. Halen askerî garnizon içinde bulunmaktadır. Bu tarihten sonra yeni kullanım amacına uygun hâle getirmek için Mevlevîhâne külliyesi üzerinde büyük değişikliğe gidilmiş, âdeti bir kültür mirası ortadan kaldırılmıştır. Semâhâne-türbe binasının asma kat halindeki ahşap mahfilleri, merdivenleri ve zemin döşemeleri sökülmüş, sandukalar kaldırılıp türbe tabanı toprak haliyle bırakılarak, semâhâne tabanı betonla kaplanmış, kuzeydeki semâhâne giriş kapısı beton briketle örülmüş, dıştan semâhânenin üst mahfillerine çıkan çift kanatlı iki merdivenin giriş kapıları pencereye çevrilmiştir. Eski resimlerde görülen ana binanın

türbe girişi önündeki hâmuşân ile avlu taçkapılarının tuğralı üçgen alınlıkları ve çatıdaki Mevlevî sikkeli alem tahrip edilmiştir. Yıkılan minareli mescid ile diğer müstemilâtın yerine bir askerî hastane ve ek hizmet binaları inşa edilmiştir.

4. Yapılan bu tahribattan sonra Mevlevî külliyesinden geriye, semâhâne-türbe binası, iki taçkapı ve batıdaki taçkapıdan güneye uzanan ve biraz ileriden doğuya kıvrılan avlu duvarı üzerinde köşede yer alan, şeyh efendilerin aile fertleriyle birlikte yaşadıkları harem dairesi olduğunu tahmin ettiğimiz ve halen askerî depo ve ofis olarak kullanılan taşınmazlar kalmıştır.

5. İlk III. Mustafa zamanında olmak üzere, III. Selim, Abdulmecid ve II. Abdulhamid dönemlerinde ikişer defa olmak üzere, külliyenin tamamı, padişahlar başta olmak üzere devlet adamları tarafından altı kez tamir ettirilmiştir. Cumhuriyet döneminde de 1994-1996 ve 1999-2005 tarihleri arasında bir trilyon Türk Lirası harcanarak, geriye kalan yapılardan, semâhâne-türbe binası restore edilmiştir.

6. Mevlâna külliyesinden geriye kalan taşınmazlardan, giriş yolu ve semâhâne binasından oluşan 1750m² lık kısmın mülkiyeti, 1982'de vakıflara geçmiştir. 33 dönümlük sahadan arta kalan 28. 250 m²'nin mülkiyeti, bugün de Hazineye ve kullanım hakkı askeriyeye aittir. Onarım sonrası semâhâne-türbe binası, Tahsis Komisyonu'nun 29. 11. 2005 tarih ve 2005/9 sayılı kararı ile Gelibolu Kaymakamlığınca ziyarete açık tutulmak ve kültürel faaliyetlerde kullanılmak üzere, 10 yıl süre ile Çanakkale Valiliğine tahsis edilmiştir.

7. Devletin Avrupa'ya, uzak kara ve deniz ülkelerine açılan suyolu üzerinde bulunan, stratejik açıdan İstanbul'un emniyet kapısı durumunda olan Gelibolu yarımadasını kültürel açıdan tahkim eden Mevlevî külliyesi, mimarî özellikleri ve posta oturan şeyh efendilerin yetenekleri açısından özel bir öneme ve konuma sahiptir.

Ne yazık ki, bir bütün halinde bu kültür ocağı muhafaza edilememiştir.

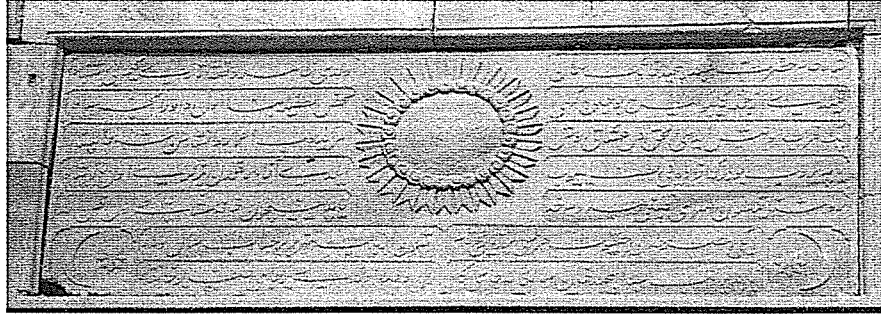
Belge-1

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

Gazi Süleyman Paşa'nın Bolayır'daki vakfına ait Lapseki Kazası'na bağlı Câmhâs mukataa ve Çeltikçi timar hâsılâtı olan 22. 932 kuruşluk yıllık gelirden, hak sahiplerine ödenmesi gereken 12. 620 kuruşun mahallî mal sandığına yatırılmasından sonra geriye kalan 10. 312 kuruşun Gelibolu Mevlevîhânesi'ne tahsis edildiğini gösteren 24 Muharrem 1265/1848 tarihli belge (*VGMA 1265: 992 no-lu Ruznamçe-i Rumeli Tafsîl Defteri*, s. 106-107).

[illegible]

KİTABELER:

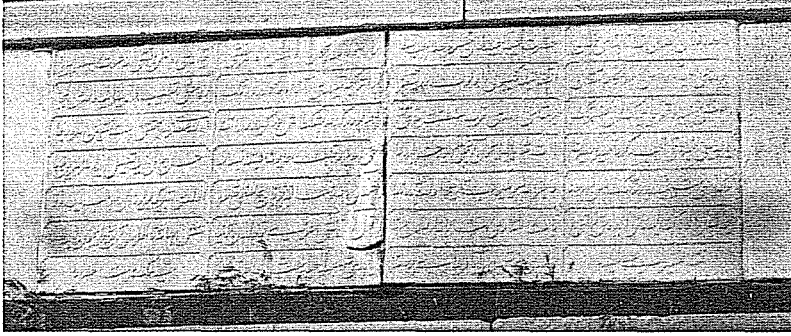

Abdülmecid döneminde 1256/1840 tarihinde tamamlanan birinci onarımı simgeleyen Doğu taçkapısı üzerindeki kitabe.

Kitabenin Yeni Harflere Çevrilmiş Metni:

Şâh-ı âlem Hazret-i Abdülmecid Hân'ın hemân
Oldu zâhir def'a-i âsârı kim bî iştibâh
Kıldı ez-cümle Gelibolu'da bu cilvegehi
Mahz-ı lütfiyle bina ol dâverân cismi sipâh
Pek hârab olmuş idi el-hâk dil-i uşşâk veş
Emr idüb 'imâr ve inşâsın şeh-i âlem penâh
Yapdırub bu dergeh-i âzâdeyi lütf eyleyub
Eyledi âzâde gamdan bizleri ol padişâh
Rûşenâ kılun sarây-ı kalbini her dem Hudâ
Yaptığıçun hâne-i uşşâkı ol zill-i ilâ
İki mısradan çıkub Azmî birer târîh-ı tâm
İtsün erbâb-ı hüner birbir hasâb sâl u mâh
Yapdırub Abdülmecid Hân sâlikâne cây-gâh
Ehl-i vecde oldu bir cây-ı safâ bu hânkâh

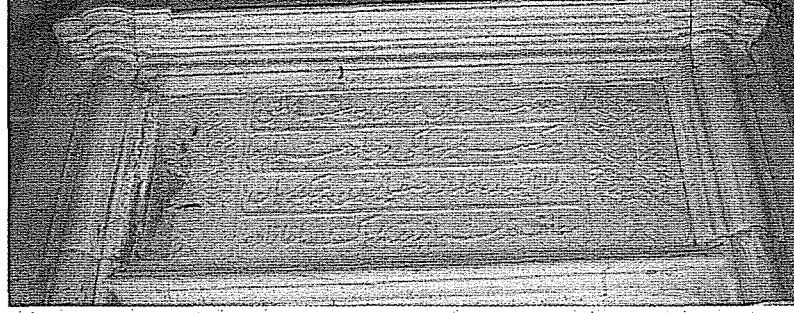
1256

Abdülmeccid döneminde 1267/1850 tarihinde tamamlanan ikinci onarımı simgeleyen Batı taçkapısının ön yüzündeki kitabe

Kitabenin Yeni Harflere Çevrilmiş Metni:

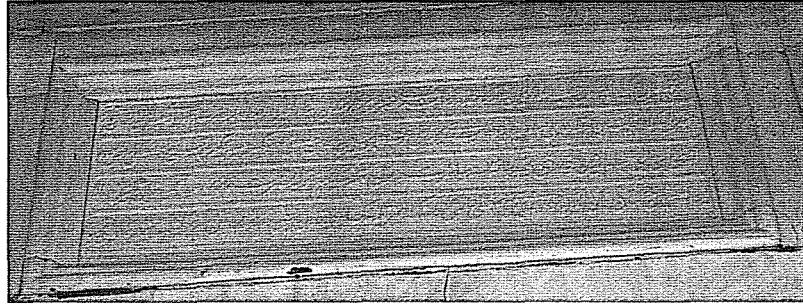
*Dâver-i devrân zülâl-endâz-ı ebnây-ı zamân
Hazret-i Abdülmeccid Hân husrev-i sâhib-atâ
Râh-ı Mevlâna için olmakta zâhir himmeti
Kıldı bâtın himmeti davet bu ma'nâ bî-riyâ
Oldu ihyâ-kerdesi bu cilvegâh-ı âşikân
İltifâtıyla Gelibolu olub revnak-fezâ
Bir eser kim kıldı âzâde Muhammed Dede'nin
Rûhunu tatyîb nev-ta'mir ile oldu be câ
Vasfını bir nebze tahrîr eylemek ol hazretin
Bir makâmı oldu kurb-i saltanat cây-ı senâ
Hem bu dergeh hem Beşiktaş dergehidir zâtına
Oldu asrında muhakkak post-nişini her du câ
Yaptığı hayrâtı nice kere ta'mir eylesün
Zât-ı şâhâne için ancak budur hayr-ı duâ
Hak vire kalb-i hümayûna hemîşe inbisât
Ahsen-i hâl ile teshil ide her emrin Hudâ
Bu gedâsı şeyhidir bu dergehin min-gayri had
Âcizâne söyleyib târîhe oldukta nidâ
Geldi hem nev-sâle nev-târîh lafzı hâtıra
Oldu tabrîke bu yüzden bir vesîle rû-nümâ
Nice sâl idrâkine isâl ide Hak zâtını
Bâis-i dil-şâdi-i şâhâne olsun dâimâ
Evvel...niyyeti61Azmi ko dilden sâniyâ
Şeş cihâta nâzır ol târîh için eyle salâ
Oldu nev-ta'mir ile âbâd cây-ı pür safâ
Yabdı şeh Abdülmeccid Hakka be câ 'irfân-serâ. 1267
Nemakahu'l-fakîr Ali Haydar, hafîd-i Melek Paşa gufirelehümâ.*

II. Abdulhamid döneminde yapılan birinci tamir sonunda semâhâne binasının türbe kapısı üzerine konulan 1317/1899 tarihli kitabe

Kitabenin Yeni Harflere Çevrilen Metni:

*Ne devleddir tarîk-i Mevlevîye müntesib olmak
İder kesb-i temeyyüz sâlikî dünyâ ve 'ukbâda
Ulû'l-ebîsâra olmaz Vasfîyâ bundan büyük burhân
Matâf-ı kudsiyândır türbe-i pâk-ı Ağâ-zâde. 1317*

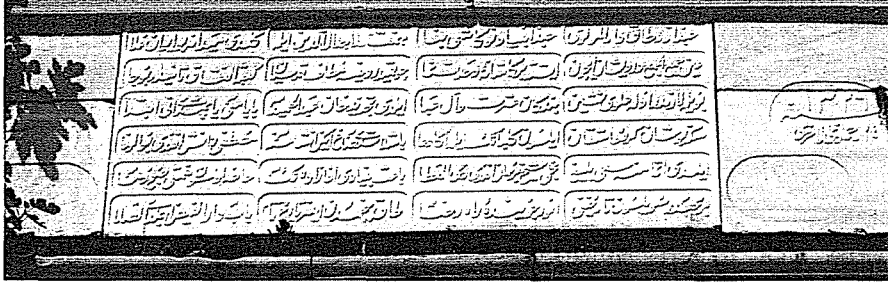

II. Abdulhamid zamanında yenilenen semâhânenin giriş kapısı üzerinde yer alan 1317/1899 tarihli mensur kitabe.

Kitabenin Yeni Harflere Çevrilen Metni:

E'izze-i ricâl-ı evliyâ'ulladan kutbü'l-ârifîn Ağâ-zâde Muhammed Dede Efendi Hazretleri tarafından binâ ve ahiren vâlid-i mâcid-i Hazret-i şehriyârî Abdulmecid Hân-ı Gâzi / Hazretlerinin inâyet ve icâzetiyle Hacı Hüsameddin Dede Efendi ibni Ali İzzet Dede ibni Hüseyin Dede ibni Mustafa Dede'nin sa'yîyle tahkîm ve tevsi' ve Mustafa Dâniş Dede / Efendi ibni Hacı Hüsameddin Dede dahi müceddeden inşâsına mübâşeret ve avn-i Hak'la sâye-i meberrât vâye-i Hazreti Gâzi Abdulhamid Hân-ı Sâni'de hâlâ / post-nişîn bulunan Burhâneddin Dede Efendi ibni Mustafa Dâniş Dede'nin gayretiyle bin üçyüz onyedi senesinde hüsn-i hitâm bulmuştur. Der-nezd-i Hudâ bâkî bâd.

Ketebehu Hulûsî gufirelehu.

Mevlevîhâne'nin II. Abdulhamid döneminde yapılan son tamiri simgeleyen ve Batıdaki taçkapının iç kısmında bulunan 1326/1908 tarihli kitabe.

Kitabenin Yeni Harflere Çevrilen Metni:

Habbezâ zer tâk-ı dârü'l-Mevlevî

Habbezâ bünyâd-ı nev-kâşî binâ

Himmet-i Molla Celâleddin ile

Geldi meydâna bu eyvân-ı 'alâ

Ayn-ı cem'ü'l-cem'-i dervişân için

İşte bir kâşâne-i vahdet-nümâ

Çok mudur dense matâf-ı kudsiyân

Ka'betü'l-uşşâk-ı sânidir bu câ

Böyle lâzımdır ola 'ulvâ-nişin

Bendegân-ı 'ıtrat u âl-i abâ

Eyledi tecdîd Hân Abdulhamid

Babası yapmıştı anı ibtidâ

Sikke-pûşân-ı gürûh-i âşikân

Eylesin gül-bang ile ana duâ

Başlamıştı sağ iken inşâsınâ

Mustafa Dâniş Efendi bu'l-vefâ

Eyledi itmâmına sa'y-i belîğ

Necli Şeyh Burhân Efendi zî'l-atâ

Bâ'is-i bünyâdı Ağa-zâdenin

Hâzır olsun himmeti subh u mesâ

Bir muhibdir söylesin târîhini

Envâr-ı cüyende-i râh-ı rızâ

Tâk-ı pencümden iner târîh-i tâm

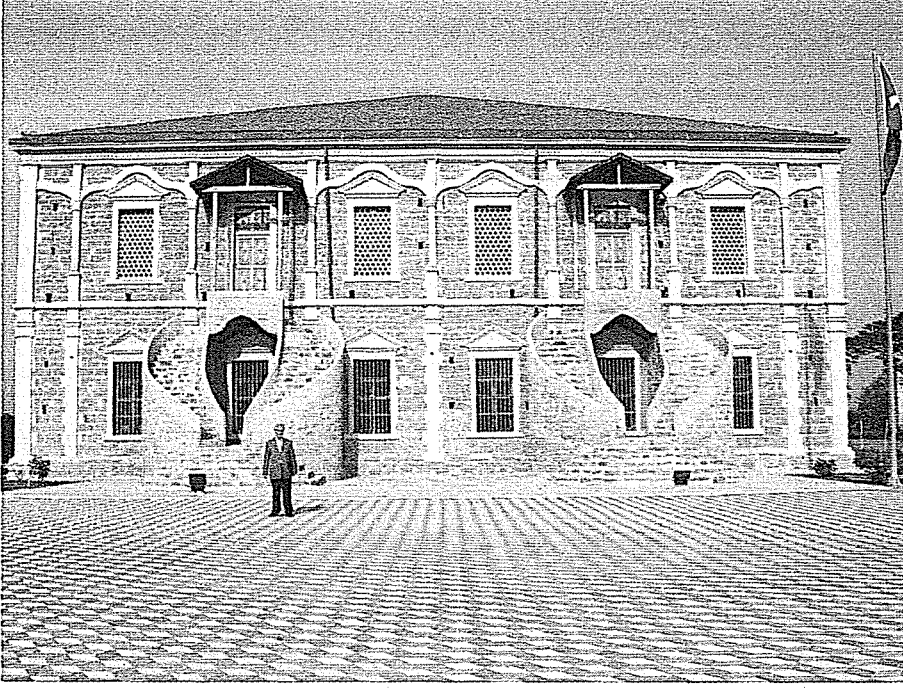
"Bâb-ı dârü'l-feyz açıldı es-selâ".

... 62

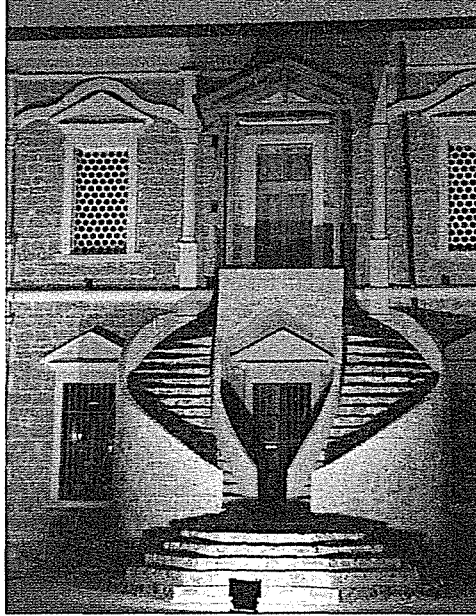
24 Cemâziyelâhir 1326

Ağazâde Mehmed Hakiki Dede'nin sandukası, dinleyicilerin arkasında, güneydoğudaki kubbenin altında, sandalye dizilerek seyirci locası haline getirilen mekânda bulunuyordu. Mevlevîhâne içinden çekilen fotoğraf bu durumu göstermektedir.

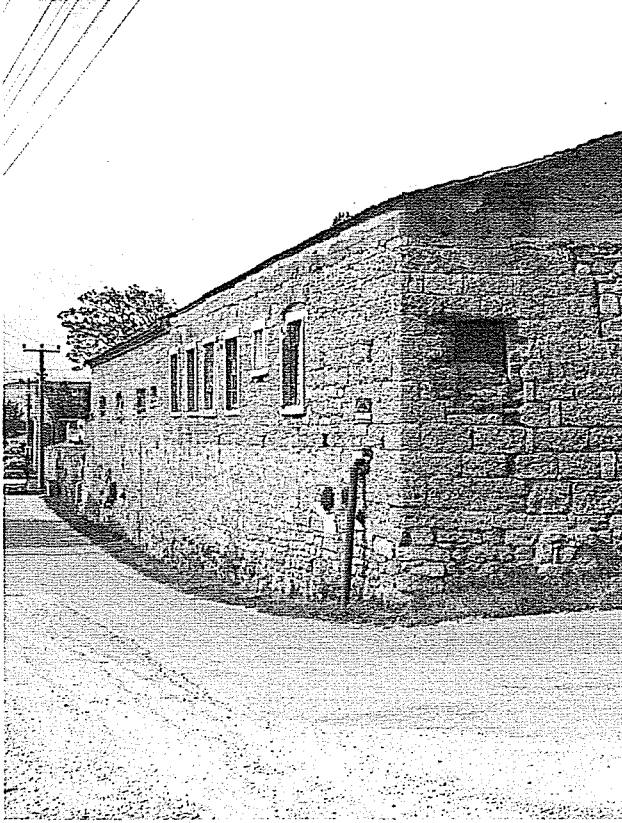
Semâhâne-türbe binasının batı cephesinden genel bir görünüşü.

Semâhâne-türbe binasının gece görünümünden bir detay

Mevlevîhâne külliyesinden geriye kalan semâhâne-türbe binası ve iki taçkapı birlikte görülmektedir.

¹ Vakıflar
Genel Müdür-
lüğü Arşivi
(VGMA) 1159-
1240: Def. No:
478, sıra 47, s.
55.

²
VGMA, 1289-
1301:Def. No:
174, sıra
2268,2269.

³
VGMA, 1255-
1265: Def. No:
725, s. 492-
493.

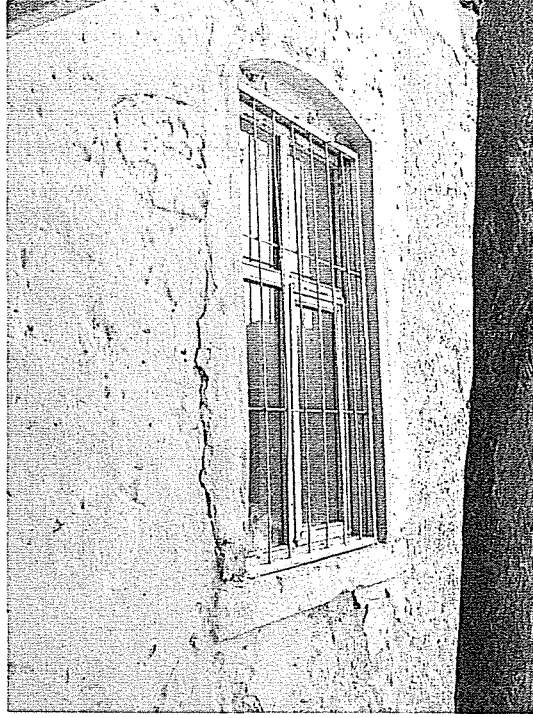
⁴ İleride bahse-
dileceği üzere
Gelibolu Mev-
levîhânesi'nin
1621'den önce
Ağazâde Meh-
med Hakiki
Dede tarafın-
dan dostları ve
devlet ricalinin

Şeyh efendilerin aile bireyleri
ile birlikte kaldıkları harem
dairesi (meşruta, lojman) ol-
duğunu tahmin ettiğimiz
binanın batı yüzeyi.

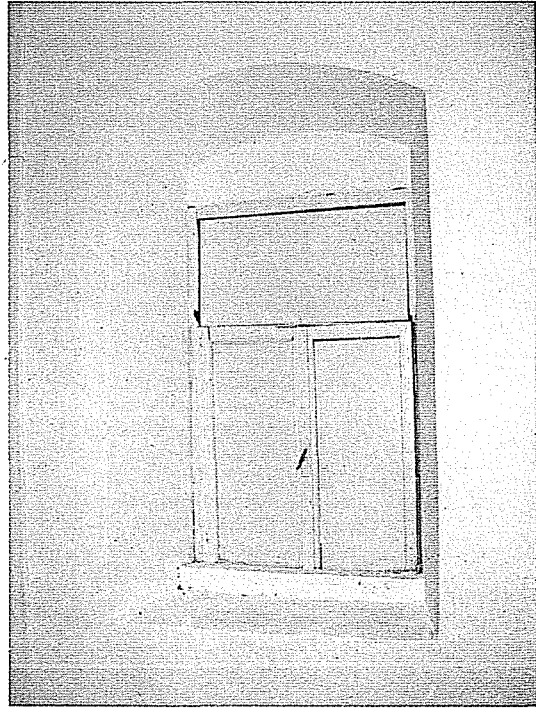
katkıları ile yaptırıldığı bilinmek-
tedir. Ancak bu belgede temlikin
gerekçesi anlatılırken sarf edilen
*"geçmiş hizmetleri göz önüne
alınarak"* ifadesi ile Kültür ve Tu-
rizm Bakanlığı sitesinde yer alan
*"Gelibolu Mevlevîhânesi'nin
1656 yılında Ağazâde Mehmed
Dede adına yaptırıldığı ve mima-
rının Saray Mimarlığı da yapan
Sermimar Mustafa Ağa olduğu"*
kayıtları birlikte değerlendirildi-
ğinde; ilk başta daha mütevazı
bir şekilde yapılan Mevlevîhâne-
nin bu tarihte konuya devletin el
atmasıyla bugünkü görkemli ya-
pıya kavuşturulmasının ilk adı-
mının Sermimar'ın çizdiği bu
proje ile atılmış olabileceği ihti-
malini akla getirmektedir. Hiç
kuşkusuz Gelibolu Mevlevîhânesi

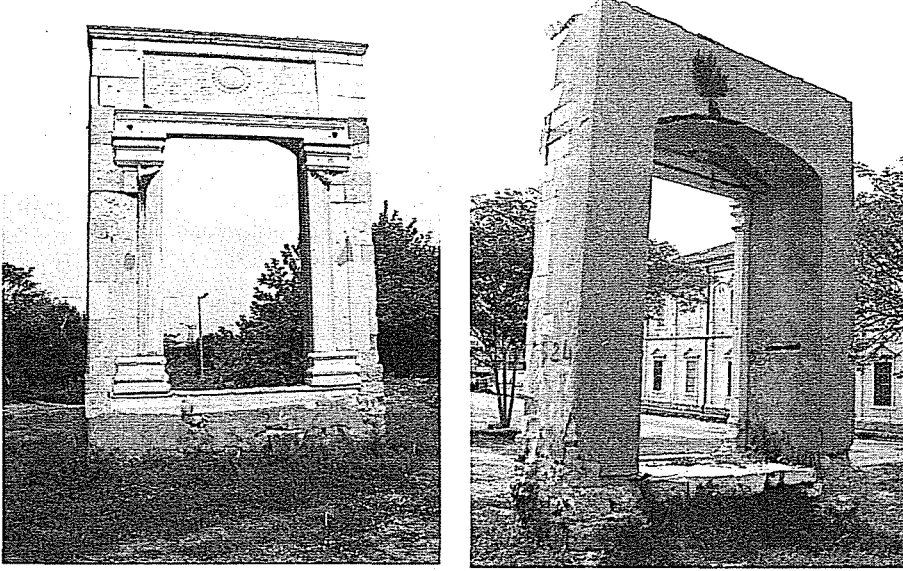

Aynı binanın köşeden güney cephesi.

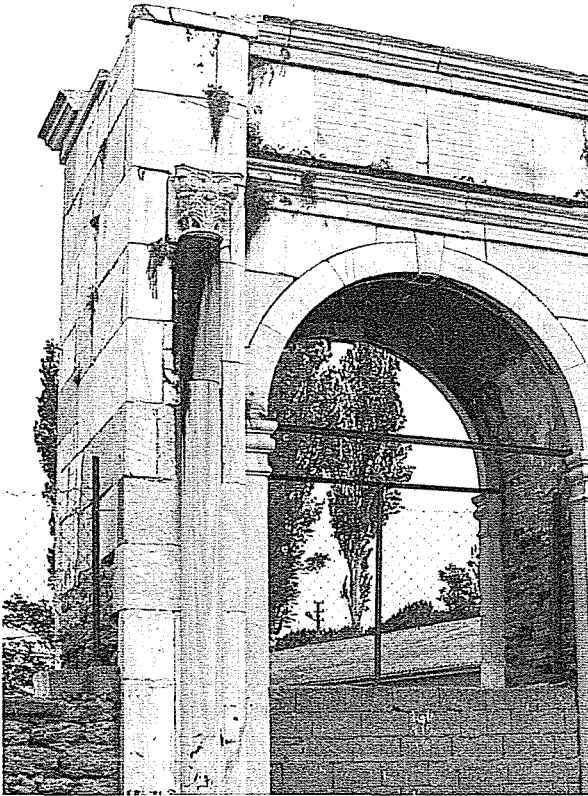

Meşruta binasının orijinal pencerelerinin dıştan ve içten
görünüşleri.

Doğu taçkapısının muhtelif cephelerden çekilmiş fotoğrafları

Avlunun batı tarafında yer alan
taçkapının genel görünüşü.

daha sonra yapılan onarımlarla zaman içerisinde bir külliye haline gelmiştir.

- ⁵ VGMA, 1262: Def. No: 707, s. 67.
- ⁶ VGMA, 1262, 707 nolu Tafsil Defteri, s. 67.
- ⁷ Tanrıkorur, Barihüda, "Gelibolu Mevlevîhânesi", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1996, C. 14, s. 6.
- ⁸ VGMA 1262: Def. No:707, s. 67.
- ⁹ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 7.
- ¹⁰ Câmhâs mukataa ve Çeltükçü timar bedellerinin Gelibolu Mevlevîhânesi'ne tahsisine dair fermana dayalı 24 Muharrem 1265/1848 tarihli ilmühaber Abdülmecid(181839-1861) döneminde düzenlendiği halde, Sezai Küçük bir zühul eseri olarak II. Mahmud (1808-1839)'a mal etmektedir. Üstelik bu iddiasını, II. Mahmud'un ölümünden on yıl sonra düzenlenen 17 M 1265/1848 tarihli (BOA/İrade Dahiliye(İD)40348) belgeye dayandırmaktadır (Küçük, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003, s. 229, dp. 4).
- ¹¹ Vakıflar İstanbul Arşivi(VİA)-Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti(EHN)/Orman ve Arazi-i Mevkufe Kalemi(OAVK) 1326: 1/29.
- ¹² Sâkib Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân (Sefîne-i Mevlevîyye)*, Mısır 1283, C. II (I-III), s. 26-37.
- ¹³ Kaynaklarda Ağazâde Mehmed Çelebi ismiyle de anılan Ağazâde Mehmed Dede'nin, Karahisarî Mehmed Dede'den hilafet aldığı söylenmektedir (Uzluk, F. Nafiz, "Mevlevî Hilâfetnâmeleri", *Vakıflar Dergisi (VD)*, Ankara 1971, S. IX, s. 391-392, orijinal belge, şekil:2 (s. 400).
- ¹⁴ Uzluk, F. Nafiz, *Agm*, dipnot, s. 391-392.
- ¹⁵ Sahîh Ahmed Dede, Gelibolu Mevlevîhânesi'nin inşâ tarihini 1023/1624 olarak vermektedir (Seyyid Sahîh Ahmed Dede, *Mecmuatü't-Tevârihü'l-Mevlevîyye*, Konya Mevlâna Müzesi Kütüphânesi (KMMK).No:5446, s. 163; *Sefîne-i Mevlevîyye*, s. 26-37.
- ¹⁶ Konya Mevlâna Müzesi Arşivi (KMMA), nr. 65/6.
- ¹⁷ Mevlevîhâne'nin vakfiyesinin olmadığına ilişkin bu iddialı ifade bile rek kullanılmıştır. Bilindiği gibi görevli tevcihlerinde alakalı vakfın adının zikredilmesi ve şahsiyet defterlerine kaydedilmesi esastır. Atik ve Yeni şahsiyet defterlerinde yer alan şeyh tevcihlerinde vakıf olarak, fukarâ ve dervişân taamiyesine tahsis edilen "Labseki Kazarı'nda vaki Mevlevîhâne taamiyesine âit Bayramderesi Mezraası Vakfı" ifadesi geçmektedir (VGMA, 1159-1240: 478, 47/55; VGMA, 1289-1303:174, 2268-2269). Bu durum, Gelibolu Mevlevîhânesi ile ilgili, gerek bizzat Mevlevîhâne'nin banisi Ağazâde'nin ve gerekse daha sonra onun adına bir başkasının müstakil bir vakfiye tanzim etmediğini göstermektedir.
- ¹⁸ Şeyhî Mehmed Efendi, Ohrilî Hüseyin Paşa'dan, Arnavud Hüseyin Paşa diye bahsetmektedir (*Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri Vakayîü'l-Fudalâ* (yayına hzl. Abdulkadir Özcan), İstanbul 1989, C. III, s. 550).
- ¹⁹ Vezîr-i âzam Güzelce Çelebi Ali Paşa 9. 3. 1621 tarihinde vefat etmiş, yerine Ohrilî Hüseyin Paşa Sadâret görevine getirilmiştir. Fakat Hotin muhâsarasında rakibi Budin Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya yardım etmeyip askerî harekâtta ihânet ettiği için muhâsara devâm ederken 17. 9. 1921 tarihinde azledilmiştir. Sadâreti 6 ay 9 gündür(Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1986, C. I, s327-328).
- ²⁰ Bu ifadelerin aksine bazı yazarlar, Ağazâde Mehmed Dede'nin Mevlevî âyini Çarşamba günü Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde, Cuma günü de Gelibolu Mevlevîhânesi'nde icra ettiğini kaydetmektedirler. Bunlardan F. Nafiz Uzluk, "...Ağazâde Mehmed Dede, I. Bostan Çelebi

zamanında Konya'da Çilesini ikmal eyledikten sonra, memleketi olan Gelibolu'ya Mevlevî Şeyhi olmuş, Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın kendileri için Beşiktaş'ta yaptırdığı Mevlevîhâne'ye postnişin olmuştur. Çarşamba günü Beşiktaş'ta, oradan yelkenli ile Gelibolu'ya gidip Cuma günleri de orada Mevlevî ayini icra ederlermiş..." (Uzluk, F. Nafiz, *Agm*, dipnot, s392) demektedir.

- ²¹ Sâbir Parsa'dan sonra tekkeler kapatılıncaya kadar geçen sürede Gelibolu Mevlevîhânesi'nde şeyh olanlar tayin ve ölüm tarihleriyle birlikte şahsiyet kayıt defterlerinde (VGMA 1159-1240:478, 47/55; VGMA 1289-1303:174, Sıra 2268-2269) ve bu konuda araştırma yapan bilim adamlarının yazdıklarında (Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 6; Küçük, Sezai, *Age*, s. 226-227) yer almaktadır. Aynı şeyleri tekrar etmemek için bu konuya girmiyoruz.
- ²² Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, Dersaadet 1314, C. V, s. 317.
- ²³ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 6.
- ²⁴ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 7.
- ²⁵ VGMA 1262: Def. Nr. 707, s. 67.
- ²⁶ Sezai Küçük, "II. Mahmud tarafından Lapseki'ye bağlı Câmhâs ve Çeltikçi timarlarının dergâha verildiğini" (*Age*, s. 229) söylüyor ise de bu doğru değildir. Zira belgenin tarihi, II. Mahmud'un vefatından 9 yıl sonrayı taşımaktadır. Ayrıca Mevlevîhâne'ye tahsis edilen paranın miktarı 13. 620 kuruşu değil (*Age*, s. 230), 10. 312 kuruştur. 13. 620 kuruş değil de 12. 620 kuruş bu yerler için bedele bağlanan ve her yıl Mevlevî şeyhleri tarafından mahallî mal sandığına yatırılması gereken miktardır. Dikkatsizlik yanlış üzerine yanlışlık yapılmasına sebep olmuştur.
- ²⁷ VGMA 1265: Def. Nr. 992, s. 106-107.
- ²⁸ KMMA, Dosya No: 65/6.
- ²⁹ VGM/VİA-EHN/OAVK 1326: 1/29.
- ³⁰ BOA/Maliye Atık Defteri(MAD), nr. 3160, s. 618-619'dan naklen Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 6-7; Küçük, Sezai, *Age*, s. 228-229.
- ³¹ BOA/Cevdet Tasnifi(CT) nr. 734 (26 Şevval(L) 1216).
- ³² İbnü'l-emin Mahmud Kemal-Hüseyin Hüsameddin, *Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin Tarihçe-i Teşkilâtı ve Nuzzârın Terâcüm-i Ahvâlî* (Sadeleştirerek yayına hazırlayan Öztürk, Nazif), *VD*, Ankara 1982, S. XV, s. 40.
- ³³ Abdulmecid döneminde 1255-1265 tarihleri arasında yapılan onarımlar ve Mevlevîhâne derviş ve fukarâ taamiyesi için yapılan temlik ve tahsislerin kaydı Kırmızı Rumeli Defterinde yer almaktadır (VGMA 1255-1265: Def. Nr. 725, s. 492-493).
- ³⁴ Mevlevîhâne külliyesi üzerinde yapılan tahribat anlatılırken bahsedileceği üzere, güneş madalyonu içerisinde bulunan Abdulmecid'e ait tuğra muştâ ile kırılarak yok edilmiştir.
- ³⁵ Yakıt, İsmail, "Mevlevîlik ve Mevlevîlerde Ebced Hesabının Rolü", *SÜ Tükiye Araştırmaları Dergisi*, Konya 1996, S. 2, s. 35.
- ³⁶ VGM/ABİYAP 1994-2005: 17. 08. 01. 93 (restorasyon Dosyası).
- ³⁷ Bahsi geçen kütüphâne bulunan kitapların 1327/1909 tarihinde gönderilen bir listesi, Konya Mevlâna Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır (KMMA 1327: Dosya No:65/8).
- ³⁸ Semâhâne-türbe binasının sanat tarihi yönünden değerlendirilmesi için bkz. Tanrıkorur Barihüda, *Agm*, s. 7-8.
- ³⁹ Düstur III/VII 1933: s. 190.
- ⁴⁰ RG1341: s. 168.
- ⁴¹ Tanrıkorur, Barihida, *Agm*, s. 7.
- ⁴² RG 1957: 9705; Düstur III/XXXVIII 1958.

- ⁴³ RG 1964: 11597; Düstur V/III 1964: s. 181.
- ⁴⁴ VGM/Çanakkale Mazbut Hayrat Kütük Def., C. 1, Sayfa 35, Sıra 69.
- ⁴⁵ VGM/HAY-İŞL 2005: Tahsis Dosyası.
- ⁴⁶ Düstur III/VII 1932: 1418.
- ⁴⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 1341: 2/2516.
- ⁴⁸ RG 1927: 608; Düstur III/VIII 1932: 1418.
- ⁴⁹ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 7.
- ⁵⁰ VGM'nün Teşkilât ve Görevleri Hakkında 8. 6. 1984 tarih ve 227 Sayılı KHK, md. 2
- ⁵¹ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 7 ve buradan aktarma yapan bütün basın yayın kuruluşları ve internet siteleri.
- ⁵² Bizans İmparatoru'nun Orhan Gazi'den yardım istemesi üzerine, Gazi Süleyman Paşa 1347'de önce 10. 000, 1349'da 20. 000 Osmanlı askeri ile Gelibolu'dan Rumeli'ne geçip İmparatorun düşmanlarına haddini bildirdi. Minnetdâr olan İmparator, 1353'de Gelibolu yarımadasında, Çanakkale Boğazı'nın Avrupa kıyısı üzerinde bulunan Çimpe Kalesi'ni, Avrupa'ya geçerken kolaylık olsun diye Süleyman Paşa'ya hediye etti. Bu suretle Osmanlı Devleti, resmen ve hukuken, Avrupa Kitası'nda ilk toprak parçasını elde etmiş oldu (Öztuna, Yılmaz, *Age*, s. 72-73).
- ⁵³ERCÜMENT EKREM TALU'DAN NAKLEN, UĞURLUEL, TALHA, *Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi*, İstanbul 2003, s. 57-58.
- ⁵⁴ Balkanlara doğru sefere çıkan Osmanlı Deniz piyadelerinin namaz kılpı dua ettikleri Azebler Namazgâhı 1407'de inşa edilmiştir. Çanakkale boğazı'na hâkim bir noktada bulunmaktadır. Mihrabı, minberi, vaaz kürsüsü ve müezzin sekisi ile âdeta bir açık hava camii görünümündedir. Zemini ve etrafı mermerle kaplıdır. Her dönemdevletin ilgi ve himmetine sahip olmuştur. Bugün de sapasağlam ayaktaadır (Geniş bilgi için bkz. Öztürk, Nazif, "*Türk ve İslâm Kültüründe Namazgâhlar*", XV. Türk Tarih Kongresi'nde sunulan tebliğ. Baskıdadır).
- ⁵⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, İSAM Kütüphanesi, nr. 1999, C. V, s. 177; Uzluk, F. Nafiz, *Agm*, dipnot, s. 392.
- ⁵⁶ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 6.
- ⁵⁷ VGMA, 1265: 992 (Ruznamçe-i Rumeli Tafsıl Defteri), s. 106-107.
- ⁵⁸ Ergun, Saadettin Nuzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, C. II, 498; *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, C. II, s. 640-644.
- ⁵⁹ KMMA, Dosya nr: 65/6; Koçu, Ekrem, "*Ahmed Celâleddin Dede*" *İA*, İstanbul 1958, C. I, s. 334-335; Uçman Abdullah, "*Ahmed Celâleddin Dede*", *DİA*, İstanbul 1992, C. I, s. 53.
- ⁶⁰ Tanrıkorur, Barihüda, *Agm*, s. 7; Çelebi, Veled, *Konya Vilâyeti'nin Ahvâl-i Umumiyye-i Tarihiyyesi*, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyi Efendi 1159, s. 822.
- ⁶¹ Kitabe kırıldığı ve bir araya getirilmesi sırasında üzerine boya sürüldüğü için bu kelimenin ilk hecesi okunamamıştır.
- ⁶² Kitabenin alt sağ tarafında kitabe tarihi, sol tarafında da hattatının ismi olduğunu tahmin ettiğimiz küçük bir not bulunmaktadır. Fakat kitabenin yer aldığı taçkapı kemeri üzerinde biten incir dalı, bu kısmı kapattığı ve zaten askeriyeden izin alınarak yapılan çekim sırasında, oraya kadar çıkarak temizleme şansının da olmaması sebebiyle sol taraftaki bu not okunamamıştır.
- Batıdaki bu taçkapının ön ve arka yüzeyinde bulunan her iki kitabenin fotoğrafını çekerek bize ulaştıran Sayın Kadir Batı'ya teşekkür ediyorum.

